

Transformam el Món

des de les Aules

GUIA DIDÀCTICA

per a transversalitzar
l'Agenda 2030
a l'educació

Universitat
de les Illes Balears

Facultat
d'Educació

Oficina
de Cooperació al Desenvolupament
i Solidaritat OCDS

Projecte guanyador de la convocatòria de premis Agenda 2030
per PDI atorgat per l'Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat

Novembre de 2023

«Transformam el Món des de les Aules. Guia didàctica per a la transversalització de l'Agenda 2030 a la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears»

Text: María Rejero¹, en col·laboració amb la Comissió d'Igualtat i Sostenibilitat de la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears (UIB)

Maquetació: María José Ribas

La publicació d'aquesta guia ha estat possible gràcies al suport de l'Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat (OCDS) de la UIB.

Aquesta guia va rebre el segon premi de la I Convocatòria dels Premis Agenda 2030 dirigits als col·lectius de PDI de la UIB, organitzats per l'OCDS.

Agraïments: al professorat i l'alumnat que han participat en aquest programa i que han fet possible els aprenentatges que ens han conduït a confeccionar aquesta guia. Agraïment especial a Olaya Álvarez, vicedegana de Sostenibilitat i Igualtat de la Facultat d'Educació, pel seu acompanyament, assessoria i revisió dels textos.

Primera edició: novembre de 2023

© Facultat d'Educació i Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat de la Universitat de les Illes Balears

© Maria Rejero

Aquest document està subjecte a una llicència Reconeixement 4.0 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar una obra derivada, sense cap restricció sempre que se'n citi el titular dels drets. La llicència completa es pot consultar a: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>

¹ María Rejero és comunicadora social especialitzada en cooperació internacional al desenvolupament, especialment en qüestions de gènere i drets humans, educació per al desenvolupament i comunicació per al desenvolupament. Actualment és professora associada de la UIB i responsable del programa Transformam el Món des de les Aules, de la Facultat d'Educació.

Transformam el Món des de les Aules

GUIA DIDÀCTICA

per a transversalitzar
l'Agenda 2030
a l'educació

ÍNDEX

1. Pròleg. Compromís de la Facultat d'Educació amb l'Agenda 2030	5
2. Transformar el món des de les aules: una aposta ètica de la tasca docent i pedagògica	6
3. Programa Transformam el Món des de les Aules per incorporar els ODS a la docència de la Facultat d'Educació	8
4. L'Agenda 2030 a l'aula, un viatge a través dels ODS: propostes didàctiques	11

Context general de l'Agenda 2030 i els ODS

Propostes didàctiques sobre el context general de l'Agenda 2030	12
ACTIVITAT 1: «Els grans reptes de la humanitat»	13
ACTIVITAT 2: «Les necessitats humanes bàsiques»	14
ACTIVITAT 3: «Realitat global - realitat local»	15
MATERIALS DIDÀCTICS: Relacionats amb l'Agenda 2030 i els ODS	16

ODS 4.

Educació inclusiva i de qualitat per a la transformació social	17
Propostes didàctiques sobre de l'ODS 4	18
ACTIVITAT 1: «Les meves experiències amb l'educació»	19
ACTIVITAT 2: «Transversalitzant als currículums d'educació infantil i primària continguts i valors per promoure la ciutadania global»	20
ACTIVITAT 3: «Els ODS i els objectius d'aprenentatge»	21

ACTIVITAT 4: «El paper de l'educació en la transformació de la realitat desigual. Anàlisi de bones pràctiques»	31
MATERIALS DIDÀCTICS: Relacionats amb l'ODS 4	32

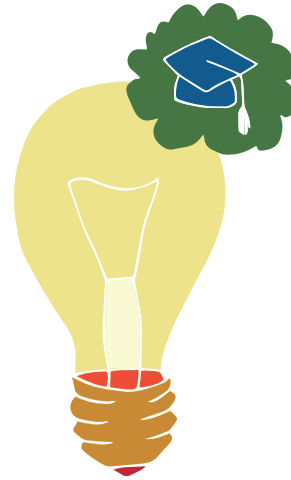
ODS 5.

La coeducació, la nostra eina per avançar cap a la igualtat de gènere	33
Propostes didàctiques sobre de l'ODS 5	35
ACTIVITAT 1: «La socialització de gènere I: un viatge en primera persona»	36
ACTIVITAT 2: «La socialització de gènere II: com funciona i quins impactes té a la nostra vida?»	37
ACTIVITAT 3: «El poder dels contes»	38
ACTIVITAT 4: «El poder de les cançons»	39
ACTIVITAT 5: «Vertader o fals? Mites sobre la coeducació»	40
ACTIVITAT 6: «Avançar cap a l'ODS 5 en el dia a dia a l'aula i amb les famílies»	41
MATERIALS DIDÀCTICS: Relacionats amb l'ODS 5	41

ODS 10.

Per una educació inclusiva, eliminació de les desigualtats	43
Propostes didàctiques sobre de l'ODS 10	44
ACTIVITAT 1: «A les sabates de l'altre»	45

ACTIVITAT 2:			
«El paper de l'educació davant una realitat desigual»	46		
ACTIVITAT 3:			
«Les desigualtats a l'aula... Com abordar-les?»	47		
ACTIVITAT 4:			
«Analitzant la realitat des d'una perspectiva interseccional: mapes de relleus (o relief maps)»	49		
MATERIALS DIDÀCTICS: Relacionats amb l'ODS 10	51		
ODS 12.			
Educar en el consum responsable	52		
Propostes didàctiques sobre de l'ODS 12	54		
ACTIVITAT 1:			
«Quin tipus de persona consumidora som? Calculam la nostra petjada ecològica!»	55		
ACTIVITAT 2:			
«Equip d'activisme climàtic. Producció i consum»	56		
ACTIVITAT 3:			
«I a l'aula... com impulsam el consum responsable?»	57		
MATERIALS DIDÀCTICS: Relacionats amb l'ODS 12	58		
ODS 13.			
Impulsant l'acció pel clima des de l'educació	59		
Propostes didàctiques sobre de l'ODS 13	60		
ACTIVITAT 1:			
«L'eix "planeta" a l'Agenda 2030»	61		
ACTIVITAT 2:			
«10 preguntes clau sobre el canvi climàtic»	62		
ACTIVITAT 3:			
«Explica el canvi climàtic a en Gurb»	63		
ACTIVITAT 4:			
«Activistes climàtics»	64		
MATERIALS DIDÀCTICS: Relacionats amb l'ODS 13	65		
ODS 16.			
Construcció de pau i convivència a les aules	66		
Propostes didàctiques sobre de l'ODS 16	68		
ACTIVITAT 1:			
«Per què es donen els conflictes?»	69		
ACTIVITAT 2:			
«Anàlisi de lectures: l'educació com a instrument de la cultura de pau»	70		
ACTIVITAT 3:			
«Anàlisi de lectures: pedagogia per a la pau»	71		
ACTIVITAT 4:			
«Resolució de conflictes a l'aula: posam les bases per a la pau positiva»	72		
MATERIALS DIDÀCTICS: Relacionats amb l'ODS 16	73		
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES			74

1. Pròleg

Compromís de la Facultat d'Educació amb l'Agenda 2030

Les universitats compleixen un rol social fonamental per a la promoció del desenvolupament sostenible, els drets humans i els valors democràtics i igualitaris amb els quals potenciar una ciutadania global. A les aules universitàries es formen col·lectius de professionals que poden participar en la sensibilització i la promoció d'aquests valors amb l'acompliment de la seva tasca professional.

La Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears (d'ara endavant, FEUIB) està compromesa amb aquests valors i inclou en l'estructura i en els processos d'ensenyament-aprenentatge un compromís cap a la sostenibilitat, la igualtat i l'equitat, amb els quals desenvolupar estils de vida vertebrats per aquests valors de ciutadania global entre els futurs i futures professionals de l'educació.

Com a mostra d'aquest compromís, l'any 2020 es va crear la Comissió d'Igualtat i Sostenibilitat de la FEUIB. Es tracta d'un òrgan participatiu i d'assessorament que té com a principal finalitat vetllar pel compliment de la legislació vigent en matèria social i ambiental i dels Objectius de desenvolupament sostenible (ODS). Està coordinada per un vicedeganat en aquest àmbit i hi participen alumnes representants de les diferents titulacions de la Facultat, docents representants dels estudis de la Facultat

i personal dels serveis administratius. En la seva meta per promoure aquests valors per a una ciutadania global en la FEUIB, aquesta comissió va elaborar el I Pla de sostenibilitat, igualtat i equitat de la Facultat (Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears [FEUIB], 2020), que fou aprovat per la Junta de la FEUIB de dia 2 de desembre de 2020. Un pla sense precedents en altres universitats de l'Estat espanyol que es vertebrava d'acord amb l'Agenda 2030 i els ODS i les seves metes associades, les quals són les línies estratègiques de les accions de la Comissió.

La Comissió pretén promoure entre la comunitat educativa l'adquisició de competències per a la sostenibilitat, la igualtat i l'equitat. Una de les accions més consolidades per a aquesta finalitat és el programa Transformam el Món des de les Aules. Aquest programa s'ha convertit en una eina fonamental per donar a conèixer els valors promulgats per les Nacions Unides a l'Agenda 2030, des de la formació del professorat fins als futurs i futures professionals de l'educació de la Facultat. Compta, a més a més, amb l'assessorament i el suport d'una membre de la Comissió experta en aquest tema. Fruit d'aquesta feina, amb aquest programa s'integren a la FEUIB noves maneres de fer i pensar cap a un món global més igualitari, ecològicament sostenible i equitatiu.

2. Transformar el món des de les aules: una aposta ètica de la tasca docent i pedagògica

«L'educació no canvia el món: canvia les persones que han de canviar el món»
Paulo Freire

Al llarg dels segles XX i XIX s'han succeït diversos corrents de renovació pedagògica que proclamaven el necessari paper de l'educació com a espai catalitzador per a la transformació d'una realitat en què s'evidenciaven profundes desigualtats i desequilibris que afectaven les persones i el planeta.

Els anys seixanta, Paulo Freire, un dels majors i més significatius pedagogs del segle XX, va articular tot un marc teòric i una proposta metodològica al voltant de l'**educació popular**, entesa com una educació emancipadora i que empodera les persones. Aquesta educació pretenia ajudar a prendre consciència de la nostra posició al món com a punt de partida per construir una societat més humana i amable amb tots els éssers humans (Jimena et al., 2021).

El 1996 es publicava el conegut com a Informe Delors, un estudi de la Comissió Internacional sobre l'Educació per al Segle XXI (presidida per Jacques Delors) per encàrrec de la UNESCO, sota el títol «Educació: hi ha un tresor amagat a dins». Aquesta publicació, considerada una referència per als enfocaments humanistes de l'educació, vol assenyalar la funció indispensable que té l'educació com a instrument perquè la humanitat pugui progressar cap als ideals de pau, llibertat i justícia social. Es postulava que l'educació no només és «saber», sinó que és necessari aprendre a fer, a ser i a viure junts perquè l'aprenentatge sigui complet (Delors, 1996).

El 2002 es proclamava a Maastricht la I **Declaració d'Educació Global**, que parlava de «l'educació que obre els ulls i les ments de les persones a les realitats del món, i els desperta per a crear un món de major justícia, igualtat i drets humans per a tots» (Council of Europe, 2002, p. 2).

Amb aquest mateix esperit, fa referència també a l'**educació per a la transformació social** o educació per al desenvolupament, concepte sorgit al voltant del sector de la cooperació internacional per parlar dels processos de sensibilització de la població als països del Nord respecte a la responsabilitat de canviar estructures de poder desigual que afecten els països del Sud. Com la defineix Celorio (2007, p. 124):

L'educació per al desenvolupament fa referència a un procés educatiu encaminat a generar consciència crítica sobre la realitat mundial i facilitar eines per a la participació i la transformació social en clau de justícia i solidaritat. L'educació per al desenvolupament pretén construir una ciutadania crítica, políticament activa i socialment compromesa amb un desenvolupament humà just i equitatiu per a totes les comunitats del planeta.

Són moltes les persones que, des de l'acadèmia i el món de l'educació i la pedagogia, han plantejat la responsabilitat ètica i social que té la tasca educativa per formar futures generacions de ciutadans i ciutadanes compromesos amb un món amb major justícia social, econòmica i ambiental.

Per dissenyar el programa Transformam el Món des de les Aules que impulsam des de la Comissió d'Igualtat i Sostenibilitat de la FEUIB, hem après d'aquest camí recorregut per altres persones que varen veure el potencial radicalment transformador de l'educació. Per articular la proposta, la Comissió va identificar l'Agenda 2030 com una eina útil per transversalitzar valors provinents de l'educació humanista i orientada a la ciutadania global, més enllà de les seves lectures i aproximacions polítiques (com a agenda de desenvolupament subscripta pels Estats membres de les Nacions Unides el 2015). En concret, el programa parteix de la premissa que l'Agenda 2030 és útil per integrar en els programes formatius temes relatius a la sostenibilitat ambiental i la cura del planeta; la prosperitat sense deixar ningú enrere; la igualtat de totes les persones sense discriminacions per gènere, cultura, classe o qualsevol altre motiu; el foment de la cultura de pau i la convivència, i la necessitat d'articular aliances entre tots els

actors socials (els governs, la societat civil, el sector privat, els mitjans de comunicació, el sector educatiu i acadèmic, etc.) per assolir un vertader desenvolupament sostenible. Aquests són els eixos fonamentals de l'Agenda 2030, concretada en els 17 ODS, i, per tant, esdevé un poderós marc per interrelacionar els grans reptes i problemes de la nostra era en contextos educatius.

No en va, un dels sectors considerats com a estratègics és l'acadèmic: la universitat com a centre de creació de coneixement, d'innovació i tractor social esdevé un escenari privilegiat per a la recerca i l'impuls de solucions als grans reptes de la globalització. I, a la Universitat, la Facultat d'Educació representa un importantíssim node de multiplicació, ja que és allà on es forma el futur professorat, mestres i pedagogs i pedagogues que formaran, al seu torn, la societat del demà, una tasca, a més a més, recollida a la nova llei d'educació: la Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOMLOE), (Butlletí Oficial de l'Estat [BOE], 2020).

Per assolir els ODS és clau que les futures generacions entenguin i interioritzin les grans desigualtats globals i les seves expressions locals i la necessitat de comprometre's i emprendre accions per avançar cap a una societat més justa, igualitària i pròspera, en termes d'igualtat de drets i oportunitats i sostenibilitat ambiental, en què les persones, el planeta i la pau siguin al centre. Per la seva banda, la tasca del professorat universitari de la Facultat d'Educació és fer explícita la interrelació entre una agenda global i la realitat que trobaran els futurs i futures professionals que sortiran d'aquesta facultat. Amb el compromís d'acompanyar el professorat en aquest camí, impulsam, des de 2021, el programa Transformam el Món des de les Aules, que pretén guiar el professorat universitari participant perquè pugui fer efectiva aquesta connexió i traslladar-la a les seves assignatures de manera estable.

La consecució de l'Agenda 2030 és ambiciosa i avançar-hi és responsabilitat principalment dels Estats, però requereix la participació efectiva i activa de tota la societat. Ens interpella a tots i totes per cercar solucions col·lectives i innovadores.

3. Programa Transformam el Món des de les Aules per incorporar els ODS a la docència de la Facultat d'Educació

«No es tracta sols de preocupar-nos del món que deixarem a les generacions futures, sinó que, a més, tenim un paper clau en com seran les generacions que deixarem al món»

Dr. David Alba Hidalgo
Especialista en promoció de la sostenibilitat en entorns universitaris

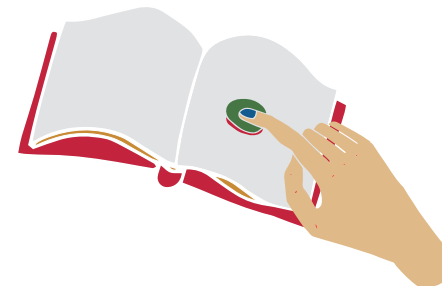
3.1. Objectius del programa Transformam el Món des de les Aules

Aquest programa es focalitza en la formació dels i de les docents de la Facultat d'Educació. És a dir, pretén guiar el professorat universitari participant perquè pugui fer efectiva la connexió entre els continguts de les seves assignatures i l'Agenda 2030 i els ODS al llarg d'un semestre. La finalitat és que aquest professorat traslladi aquests aprenentatges a les seves assignatures de manera estable, per així fer de la FEUIB un node d'acceleració de l'Agenda 2030 ([consulta les bases del programa desenvolupat a la Universitat de les Illes Balears, UIB](#)).

El programa rep el suport de l'Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat (OCDS) de la UIB, a través d'un conveni amb la Direcció General de Cooperació del Govern de les Illes Balears. Gràcies a aquest suport es va poder contractar el 2021 una professora associada, amb experiència en cooperació al desenvolupament i educació per a la transformació social, encarregada de coordinar les diferents convocatòries del programa i fer-ne el seguiment.

Els objectius del programa són:

- Integrar continguts i metodologies relacionats amb els temes de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides als estudis de grau de la FEUIB.
- Dotar el professorat universitari participant d'eines per incorporar el contingut de l'Agenda 2030 a les seves assignatures.

- Sensibilitzar l'alumnat sobre la importància de l'Agenda 2030 en el seu futur professional.
- Generar itineraris formatius que permetin a l'alumnat dur a terme una tasca professional que contribueixi a la ciutadania global.

Per la seva banda, el programa requereix per als i les docents formació específica en aquest tipus d'educació mitjançant la superació d'un mòdul d'un curs d'autoaprenentatge (impulsat per l'OCDS de la Universitat), així com la seva disponibilitat i disposició per revisar els continguts i les metodologies de l'assignatura que imparteixen per incorporar-hi temes relatius a l'Agenda 2030 i els ODS. Així, per desenvolupar el programa, es planifiquen dues activitats:

a) Activitat 1. Orientació i assessorament per incorporar els ODS al desenvolupament de cada assignatura.

Amb aquesta activitat s'elabora una línia de base per mesurar la incorporació dels ODS a l'assignatura a l'inici i al final del programa, i es planifiquen i dissenyen amb l'especialista les activitats de sensibilització per a l'alumnat sobre els ODS prioritzats a l'assignatura. Com a resultat d'aquest procés, es proposen continguts per a la transversalització de l'Agenda 2030 a les guies docents de cada assignatura participant.

b) Activitat 2. Formació del professorat participant en educació per a la transformació social, Agenda 2030 i ODS.

La finalitat d'aquesta activitat és que el professorat participant incorpori continguts i això dugui a la reflexió, individual i col·lectiva, sobre temes que tenen a veure amb l'Agenda 2030 mitjançant els cinc mòduls del curs d'autoaprenentatge «Una anàlisi transversal en un món desigual» de l'OCDS de la UIB.

3.2. Resultats del programa Transformam el Món des de les Aules:

3.2.1. Participants

Al llarg de les tres edicions (cursos 2021-22, 2022-23 i 2023-24) han participat en el programa un total de 32 assignatures dels cinc graus que s'imparteixen a la Facultat: Educació Infantil, Educació Primària, doble grau d'Educació Infantil i Primària, Pedagogia i Educació Social. Això ha implicat la formació de 36 docents (27 dones i 9 homes) i la participació d'un total de 2.244 alumnes (1.813 dones i 428 homes) a les diferents sessions en què s'han abordat diferents ODS, de manera integrada al contingut de les seves assignatures.

3.2.2. ODS treballats

Tot i que a les sessions es treballava l'Agenda 2030 en la seva integritat i indivisibilitat, s'ha prioritzat l'abordatge de determinats ODS per incloure'ls en aules d'infantil i primària, així com en processos d'educació social i dissenys pedagògics. Aquests ODS són:

ODS 4. Educació de qualitat

ODS 5. Igualtat de gènere

ODS 10. Reducció de les desigualtats

ODS 12. Producció i consum responsables

ODS 13. Acció pel clima

ODS 16. Pau

ODS 17. Aliances per aconseguir els objectius

3.2.3. Inclusió dels ODS a les guies docents

En finalitzar el semestre es fa una proposta de continguts per a la transversalització de l'Agenda 2030 a les guies docents, amb l'assessoria de la professora associada que coordina el programa. Aquesta acció és especialment rellevant, ja que suposa garantir la permanència dels continguts i enfocaments incorporats a l'assignatura, més enllà del semestre durant el qual s'hi participa i del professorat universitari implicat. Òbviament, això ha implicat que, en cas que no tot el professorat a càrrec d'una assignatura participi activament en el programa, en acabar-lo, els i les docents que sí que hi han estat implicats s'encarreguen de compartir-ne amb els companys i companyes els resultats i les propostes de canvis a la guia docent, fruit del treball de reflexió que es genera en el marc del programa. Alguns exemples d'aquests canvis o inclusions són els següents: A l'assignatura Convivència i Gestió de Conflictes (Pedagogia) s'inclou a la guia docent:

«Després d'haver format part del programa de la Facultat d'Educació, pel que fa als Objectius de desenvolupament sostenible (ODS), s'hi incorporen algunes de les aportacions fetes per a l'aprenentatge dels ODS vinculats a l'assignatura.»

A l'assignatura Models Educatius per a la Primera Infància I (Educació Infantil):

- S'incorpora a la contextualització:

«L'objecte d'aquest mòdul és fomentar [...] la ciutadania global des d'edats primerenques.

»[...]tenint en compte les desigualtats socials (de gènere, classe, ètnia...) que els futurs i futures professionals es trobaran a l'aula, per a poder dissenyar intervencions educatives segons aquestes especificitats.»

- S'incorpora a les competències:

«Específiques

CE4: Analitzar i incorporar críticament les qüestions més rellevants de la societat actual que afecten l'educació familiar i escolar: impacte social i educatiu dels llenguatges audiovisuals i de les pantalles; canvis en les relacions de gènere i intergeneracionals; multiculturalitat i interculturalitat; discriminació i inclusió social i desenvolupament sostenible.

Genèriques

CG4: Fomentar la convivència a l'aula i fora de l'aula i abordar la resolució pacífica de conflictes.»

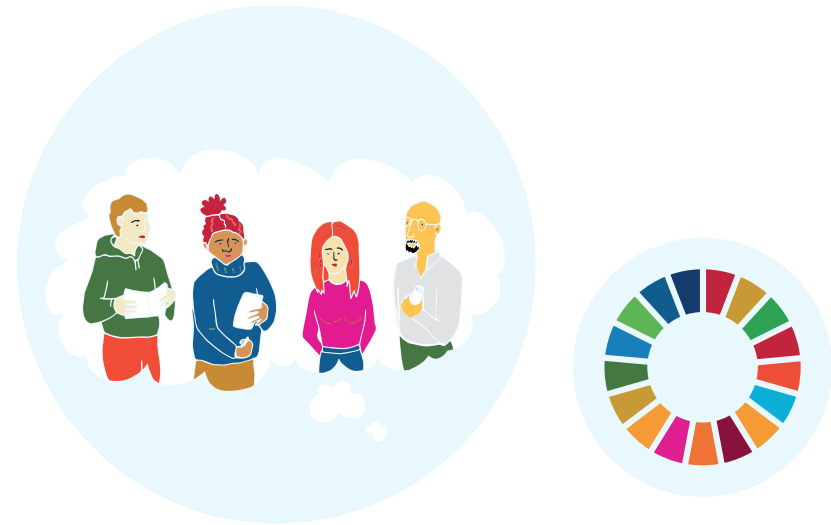
A l'assignatura Sociologia, Convivència i Educació (Educació Primària) es vinculen a cada contingut dels temaris els ODS relatius. A més, a la metodologia es recull:

«L'assignatura també forma part del programa per incorporar a la docència de la Facultat d'Educació els Objectius de desenvolupament sostenible (ODS) de l'Agenda 2030 de Nacions Unides. En aquest sentit, cada tema es vincularà a ODS específics, i s'hi inclouran tant continguts com activitats vinculades als ODS que afavoreixin el compromís tant de la matèria com dels futurs i futures docents amb la transformació social cap a un món més just, democràtic i sostenible. En aquest sentit, cada tema està vinculat a distints ODS, i els ODS 4 i 5 (educació de qualitat i igualtat de gènere) són transversals a tot el temari.»

3.2.4. Valoracions del professorat participant

En finalitzar el programa el professorat universitari fa una valoració del que ha suposat la inclusió de temes relatius a l'Agenda 2030 a les seves assignatures. Aquestes en són algunes de les respostes:

«El programa m'ha servit per repensar l'assignatura des d'un marc d'acció molt coherent amb l'assignatura, i des d'una perspectiva que pens que connecta amb la sensibilitat i el compromís que volem aportar a l'alumnat en formació. Crec que l'assignatura ja incidia en aspectes molt relacionats

amb els ODS, però sense tenir un marc específic de referència. El fet d'haver participat en el programa ens ha servit també per donar-hi estructura.»

«Treballar amb el marc dels ODS t'obliga a revisar l'assignatura i connectar els continguts amb la necessària transformació de la realitat. En el camp educatiu permet donar més sentit si cal a l'acció educativa.»

«Participar en el programa ens ha convidat a la revisió de la nostra guia docent i dels continguts de l'assignatura, fent anàlisis de com fèiem l'acompanyament a l'alumnat respecte dels ODS.»

«L'alumnat ha valorat positivament la incorporació d'aquests aspectes i els ha viscut com a part de l'assignatura, ja que les sessions estaven totalment en consonància amb la resta dels continguts. De fet, hem aconseguit treballar-los de manera transversal.»

«Aprofit per dir-vos que estic ja amb les correccions dels exàmens i estic molt contenta, perquè, tot i no haver demanat específicament res dels ODS, ja en duc alguns que en parlen. A un cas pràctic els propòr que desenvolupin la seva visió professionalitzadora del rol docent i algunes alumnes inclouen

el compromís vers els ODS i vers la necessitat de prendre consciència de les desigualtats nord-sud.»

«Encara que abans es tractava d'alguns temes relacionats amb els ODS (per exemple, igualtat de gènere) es feia de manera superficial i, per a mi el més important, no es donava la suficient rellevància a la importància de la introducció de l'ODS en l'educació per a transformar la realitat. A més, la informació que vàrem treballar a l'aula és totalment congruent amb els continguts de l'assignatura. Com a docent he après sobre els ODS (que no en sabia) i m'ha fet reflexionar sobre com afegir-los a altres assignatures que impartesc.»

«Del programa valor positivament la complementarietat amb els continguts que ja es donen i les dinàmiques treballades. També el fet de disposar del material treballat per poder incorporar-lo i fer-lo servir en anys següents.»

4. L'Agenda 2030 a l'aula, un viatge a través dels ODS: propostes didàctiques

A continuació, us presentam un recull de propostes didàctiques per treballar l'Agenda 2030 en conjunt i per aprofundir en alguns ODS en concret. Es tracta d'abordatges pedagògics i activitats que hem utilitzat a les diferents sessions amb l'alumnat d'assignatures participants en el programa Transformam el Món des de les Aules a la Facultat d'Educació. En alguns casos es tracta d'activitats dissenyades en el marc del programa, en altres recollim propostes didàctiques elaborades per altres entitats (majoritàriament Organitzacions No Governamentals per al Desenvolupament -ONGD- i entitats del tercer sector) que ens han inspirat per treballar els diferents ODS a l'aula.

Han estat dissenyades per al nivell educatiu universitari i per a futurs i futures mestres d'infantil i primària, educadors i educadores socials i pedagogs i pedagogues. No obstant això, amb les corresponents adaptacions, es podrien dur a qualsevol espai educatiu.

Per a cada tema hem inclòs una petita capsa d'eines amb alguns recursos per treballar l'ODS en qüestió, que han elaborat diferents entitats (públiques, acadèmiques o del tercer sector). No es tracta de documents teòrics, sinó de materials didàctics, amb orientacions i propostes de jocs, activitats, dinàmiques, etc. per treballar temes relatius a l'Agenda 2030. Els materials estan orientats a educació infantil, primària o secundària, però en tots els casos ens poden donar idees per treballar a qualsevol nivell (també l'universitari si som docents en facultats d'Educació), adaptant les activitats i les reflexions.

Bon viatge!

AGENDA 2030

EDUCACIÓ PER A LA CIUTADANIA GLOBAL

ODS 4 EDUCACIÓ DE QUALITAT I PER A LA TRANSFORMACIÓ SOCIAL

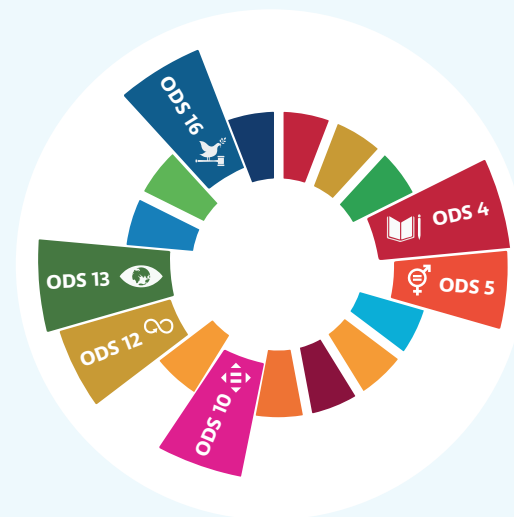
ODS 5 COEDUCACIÓ

ODS 10 EDUCACIÓ INCLUSIVA I TRANSFORMADORA

ODS 12 EDUCACIÓ PER AL CONSUM RESPONSABLE

ODS 13 EDUCACIÓ PER AL CANVI CLIMÀTIC

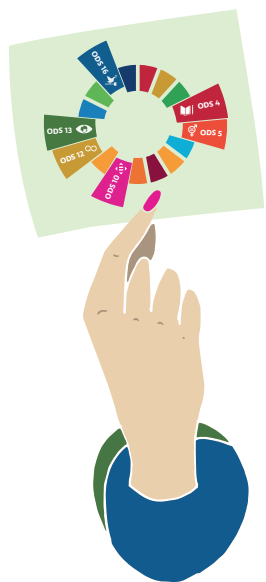
ODS 16 EDUCACIÓ PER A LA PAU I LA CONVIVÈNCIA

Context general de l'Agenda 2030 i els ODS

Notes per al viatge: abordatge pedagògic

L'Agenda 2030 és un full de ruta acordat el 2015 pels 193 Estats membres de les Nacions Unides. Un mapa que hauria de guiar el viatge de tots els països del món cap a un futur més pròsper, equitatiu i sostenible, en què ningú no quedi enrere. Aquest mapa ens mostra el món en la seva globalitat i diversitat: el camí no serà complet si no el feim tots i totes alhora, sense importar procedència, classe social, gènere, grup ètnic, etc.

Aquest viatge té moltes etapes (tot i que poden ser simultànies), que es concreten en 17 ODS.

L'Agenda 2030 és indivisible: no s'acomplirà si no s'acompleixen els 17 ODS, que estan interrelacionats. Aquests objectius, que ens poden semblar molt genèrics, es concreten bastant al llarg de les seves 169 metes, molt específiques, que es poden anar mesurant a través d'un complex sistema amb 232 indicadors.

Aquests objectius s'agrupen en 5 eixos, cosa que es coneix com les 5 P: «persones», «planeta», «prosperitat», «pau» i «partenariat» (aliances).

L'Agenda 2030 parteix de la base que, per assolir un veritable desenvolupament, cal potenciar d'igual manera les esferes econòmica, ecològica i social de la vida. Per tant, l'Agenda 2030 fuig de les visions més economicistes d'anteriors agendes de desenvolupament (com els objectius de desenvolupament del mil·lenni), que consideraven que el

desenvolupament arribaria automàticament si se superava la pobresa econòmica, sense atendre les causes estructurals de la desigualtat.

La nostra realitat local està immersa en la conjuntura global. El preu dels aliments, la benzina o la roba que vestim, les decisions que prenen els nostres polítics, fins i tot com són les nostres relacions humanes (entre homes i dones, amb persones amb capacitats o sexualitats diverses, amb les persones migrades o racialitzades, per posar-ne alguns exemples), la calor que patim a l'estiu o la qualitat de l'aire que respirem estan relacionats amb el context mundial i amb pautes econòmiques, socials i culturals cada cop més globalitzades. D'igual manera, les nostres decisions i accions locals (a casa nostra, a l'escola, al nostre barri, etc.) tenen impactes (positius o negatius) d'àmbit global en la realitat de persones i comunitats en llocs molt llunyans. L'Agenda 2030 vincula aquestes dues dimensions, la local i la global, per abordar el desenvolupament. Per això, parlo d'una agenda que impulsa la ciutadania global: la voluntat, la necessitat i l'imperatiu ètic de contribuir a un món millor, just, sostenible i igualitari.

Un aspecte molt interessant de l'Agenda 2030 és la crida que fa a tots els col·lectius socials per al compliment dels ODS. Fins i tot n'hi ha un d'específic, el 17: aliances per assolir els objectius. És una agenda tan completa (i ambiciosa!) i hi ha tan poc temps marcat per assolir-la que calen el compromís i l'activisme del conjunt de la societat: governs (d'àmbit nacional, però també autonòmic i local), empresa privada, mitjans de comunicació, societat civil organitzada, acadèmia i sector educatiu en conjunt... Tots i cadascun/a de nosaltres podem aportar al compliment dels ODS, des de la nostra feina, casa nostra, l'escola o espais d'oci i esbarjo, les nostres relacions interpersonals, les nostres pautes de consum i relació amb el medi ambient, etc.

Promoció del desenvolupament sostenible i equitatiu, eliminació de les desigualtats per no deixar ningú enrere, compromís i responsabilitat col·lectiva, connexió global-local, etc. Aquests són els valors de l'Agenda 2030 que volem convidar-vos a dur a l'aula.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

SOBRE EL CONTEXT GENERAL DE **L'AGENDA 2030**

ACTIVITAT 1:

«Els grans reptes de la humanitat»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Identificar collectivament els grans reptes/problemes que té la humanitat i connectar-los amb la realitat global.
- Connectar l'exercici amb el procés de redacció, aprovació i posada en marxa de l'Agenda 2030, per a poder introduir-la a l'alumnat.

MATERIAL: cap.

TEMPS: 30 min.

DESENVOLUPAMENT:

Es demana al grup que imagini que són els dirigents de les dues grans superpotències mundials i que han de decidir quin és el major problema al qual han de donar solució al món. Quin seria, per a vosaltres, el problema que considereu que és més urgent solucionar en l'àmbit global per aconseguir un món més just, equitatiu i sostenible?

Es posen en comú i es van anotant les respostes.

Ara demanam que imaginin que són els batles o les batllesses de dos municipis i han de decidir quin és el major problema al qual han de donar solució a la seva regió.

Es posen en comú i es van anotant les respostes.

Es demana al grup:

- Quins són els cinc principals problemes d'àmbit global? I local?
- Quines són les causes o l'origen d'aquests problemes?
- Estan connectats els problemes als països del Sud (països empobrits) amb els països del Nord?

Reflexió

Hem vist com de difícil resulta posar-se d'acord i analitzar els diferents problemes i les desigualtats que hi ha al planeta. No obstant això, el setembre de l'any 2015, 195 països varen aconseguir posar-se d'acord per a establir els 17 problemes més importants que calia resoldre durant els pròxims 15 anys, per a erradicar la pobresa, les desigualtats i les injustícies. Aquest pla d'acció és conegut com l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible.

ACTIVITAT 2:

«Les necessitats humanes bàsiques»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Prendre consciència que les persones tenim necessitats relacionades amb la satisfacció d'aspectes materials i de subsistència, però també vinculades al medi ambient i a qüestions socials, culturals, polítiques i, fins i tot, afectives.
- Generar debat a l'aula al voltant de la importància i prioritització d'aquestes necessitats.
- Vincular la satisfacció de necessitats molt diverses (econòmiques, ecològiques i socials) amb l'Agenda 2030 i els ODS.

MATERIAL: targetes impreses, cinta per a aferrar.

TEMPS: 30 min.

DESENVOLUPAMENT:

Es lliura a cada parella una targeta amb una necessitat humana i se'ls demana que l'aferrin a la pissarra, on hi haurà una gradació de l'1 (necessitat més important) al 20 (necessitat menys important).

En plenària es reflexiona sobre el resultat, i la facilitadora tracta de reordenar les targetes amb les aportacions del grup perquè cada necessitat quedi a un número.

- Menjar
- Formar part d'una família
- Tenir una feina digna i que em satisfà
- Tenir un nom, una identitat
- Tenir amigues i amics
- Tenir accés a l'educació
- Tenir higiene

- Sentir seguretat, protecció, no córrer perill
- Sentir estimació, tenir l'afecte de les altres persones
- Tenir roba i calçat
- Tenir un refugi, una casa
- Respirar i tenir contacte amb la natura
- Tenir accés a la informació
- Tenir salut, rebre atenció mèdica quan la necessit
- Tenir llibertat
- Dormir
- Participar, poder expressar les meves opinions i que siguin tingudes en compte
- Tenir suficients diners
- Tenir connexió amb altres persones, tenir accés a les xarxes socials
- Sentir-se respectat o respectada, no sentir discriminació

Reflexió

Totes aquestes són necessitats humanes bàsiques i totes han d'estar garantides. Els responsables de garantir aquests drets són els Estats i les institucions públiques, però en moltes també hi ha responsabilitat de les famílies, els amics, les escoles, els mitjans de comunicació, etc. Tots aquests drets individuals i col·lectius són els que pretén garantir l'Agenda 2030.

ACTIVITAT 3:

«Realitat global - realitat local»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Identificar expressions globals i locals de les mateixes problemàtiques.
- Prendre consciència de la interrelació de les realitats locals i globals.
- Connectar les problemàtiques globals i locals amb els diferents ODS.

MATERIAL: notícies.

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Ens dividim en grups i a cadascun li lliuram dues notícies relacionades amb una problemàtica (una d'àmbit internacional i l'altra local: manca d'habitatge, no educació de qualitat, fam/manca d'aigua, desigualtat de gènere, racisme, canvi climàtic/contaminació i no feina digna/manca de recursos, etc.).

En grups han d'identificar per què és un problema i qui afecta i projectar possibles solucions.

- Amb quins ODS es connecta la problemàtica?
- Com impacta la vida de les persones aquesta problemàtica?
- Impacta algú en particular?
- En quin àmbit impacta (local, regional, nacional, etc.)?
- Com podem abordar aquesta problemàtica a l'aula/espai educatiu?
- Compartim les reflexions en reunió plenària.

Reflexió

Hi ha una connexió i persistència dels mateixos problemes (amb expressions diferents) en els àmbits global i local, als països del nord i del sud. Cal destacar la importància del compromís i la responsabilitat individual i col·lectiva des dels nostres espais (la família, la comunitat, l'escola, etc.) per abordar aquestes problemàtiques i proposar-hi solucions, així com la importància d'anar incorporant aquests temes des d'edats primerenques per anar fomentant la construcció de ciutadania global en l'alumnat.

MATERIALS DIDÀCTICS

RELACIONATS AMB L'AGENDA 2030 I ELS ODS

Dossier de recursos sobre la Agenda 2030 para proyectos de educación transformadora para la ciudadanía global. Fundación Paz y Solidaridad. Gobierno de Navarra.

Pistas para cambiar la escuela. Intermón OXFAM, 2009.

¡TransformAcción! Desde las aulas al mundo. Las 5P del desarrollo sostenible. Educación infantil. InteRed, 2022.

Objetivos de Desarrollo Sostenible. UNESCO Etxea, 6 min.

Planeta ODS: un viaje hacia la agenda 2030. Propuestas lúdicas para trabajar los ODS en el recreo. MasMarco / Fundación Paz y Solidaridad Navarra / Bakea eta Elkartasuna Nafarroa.

El secreto para un mundo mejor - 17 Objetivos de Desarrollo Sostenible. ONG Solidaridad Don Bosco, 2015.

Proyecto La Caja. Jovesolides. Generalitat Valenciana, 2016.

Connecta amb els ODS. Generalitat Valenciana, 2019.

Objetivos de Desarrollo Sostenible en el Aula. ¡Tú también eres parte! Unesco Etxea, 2020.

GUÍA PRADO: Sostenibilizar el currículo de la Educación Secundaria. UNESCO, 2016.

Propuesta de Educación Transformadora para la Ciudadanía Global (ETCG) Aulas 2030. ONGD SED i Proclade Yanapay (Navarra). Nota: d'especial interès fixar-se en els objectius d'aprenentatge establerts per a cada ODS.

Guía para trabajar los ODS desde las aulas. Prodiversa ODS.

Acercamiento a la Agenda 2030 y los Objetivos de Desarrollo Sostenible. UNESCO Etxea, 2020.

ODS 4.

Educació inclusiva i de qualitat per a la transformació social

Notes per al viatge: abordatge pedagògic

L'ODS 4 es proposa garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a totes i tots. L'Agenda 2030 concep l'educació, llavors, com un procés integral que abasta totes les etapes de la vida i que no ha de deixar ningú enrere, a diferència d'anteriors agendes de desenvolupament, com els objectius de desenvolupament del mil·lenni (predecessors dels ODS), que només preveïen la garantia de l'educació primària.

Aquesta mirada entronca, alhora, amb els principis de l'educació inclusiva, entesa com un procés que pot ajudar a superar els obstacles que limiten la presència, la participació i l'assoliment de l'alumnat i que a la vegada serveixen per enfortir la capacitat del sistema (Gobierno de España, 2023).

Pertant, l'educació inclusiva és una aspiració per a tots i totes, sense excepció, de manera que les persones més vulnerables han d'estar en primera línia dels plans d'acció perquè afronten més barreres. Els mecanismes d'exclusió són essencialment els mateixos, independentment del gènere, la ubicació, la riquesa, la capacitat, l'origen ètnic, la llengua, la migració, etc.

A més d'impulsar una mirada sobre l'educació que sigui sensible a la diversitat i treballi per eliminar les barreres a les quals es pot enfrontar l'alumnat (des d'una perspectiva interseccional), l'Agenda 2030 també l'identifica com una eina clau per sensibilitzar els futurs i futures ciutadanes i generar en les generacions del demà un esperit de compromís i responsabilitat envers la transformació de la realitat desigual. Així, una de les metes de l'ODS 4, la meta 4.7, es marca com a objectiu garantir que tot l'alumnat adquireixi els coneixements teòrics i pràctics necessaris

per a promoure el desenvolupament sostenible, els drets humans, la igualtat de gènere, la promoció d'una cultura de pau i no-violència, la ciutadania mundial i la valoració de la diversitat cultural i de la contribució de la cultura al desenvolupament sostenible.

A l'Estat espanyol, a més a més, la incorporació de l'Agenda 2030 als currículums de tots els nivells educatius és obligatòria a partir de l'aplicació de la nova llei d'educació. Així, a la disposició addicional sisena de la LOMLOE (BOE, 2020) es recull explícitament que la part dels currículums que han d'elaborar les comunitats autònomes ha de tenir en compte els drets de la infància, la igualtat de gènere i coeducació, l'educació per al desenvolupament sostenible (social, econòmic i mediambiental) i l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible de l'Organització de les Nacions Unides.

Ara bé, com fer-ho? Com impulsar entre els futurs i futures professionals aquesta mirada sobre l'educació amb criteris de qualitat i inclusivitat, com a eina de transformació social i construcció de ciutadania global?

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

SOBRE L'ODS 4

ACTIVITAT 1:

«Les meves experiències amb l'educació»

FONT: Project Everyone. (2023). *Transforming Learning: Teacher Guide for Facilitating the Playing of the Survey. World's largest lesson.* https://worldslargestlesson.globalgoals.org/wp-content/uploads/2022/05/WLL_Teacher-guide-survey_v3.pdf

OBJECTIUS:

- Afavorir que l'alumnat connecti amb les seves pròpies experiències educatives.
- Valorar la funció de l'educació com a eina de transformació de les desigualtats.

MATERIAL: dispositius electrònics (mòbil, tauleta, ordinador portàtil) o enquesta impresa (última pàgina de la Guia docent sobre facilitació de l'enquesta).

TEMPS: 30 min.

DESENVOLUPAMENT:

Es demana que contestin en col·lectiu o individualment l'enquesta ludificada «Transformando la educación» de la iniciativa Project Everyone, pensant en com ha estat la seva educació fins ara (en la majoria de les respostes hauran d'arribar a consensos; pel que fa a les que són de resposta més individual, que triïn l'opció majoritària).

A mesura que vagin contestant, hauran de respondre a les preguntes següents:

- Com us sentiu millor aprenent?
- Quin hauria de ser el propòsit de l'educació?
- Les destreses que es necessiten per fer un canvi en la societat, s'aprenen a l'escola?
- Quan sentiu que apreneu a tenir cura del medi ambient? Quan pensau que fomentau la creativitat i recerca de solucions? I la valoració de la interculturalitat?
- Qui és responsable de fer canvis a l'educació?

Es fa un breu retorn dels resultats a plenària.

ACTIVITAT 2:

«Transversalitzant als currículums d'educació infantil i primària continguts i valors per promoure la ciutadania global»

FONT: Intered (2020). *Un currículo orientado a la ciudadanía global. Aportes para su construcción.* <https://intered.org/es/recursos/un-curriculo-orientado-la-ciudadania-global-aportes-para-su-construccion>

OBJECTIUS:

- Connectar continguts i valors per promoure la ciutadania global amb els sabers bàsics dels currículums d'educació infantil i primària.
- Aprendre a identificar oportunitats en les quals treballar temes associats a l'Agenda 2030 en relació amb els diferents nivells educatius.

MATERIAL: targetes amb enunciats i cartells amb sabers bàsics I (vegeu materials a les pàgines següents).

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Es col·loquen en un lloc visible de l'aula cartells amb els sabers bàsics per al segon cicle d'educació infantil i educació primària.²

EDUCACIÓ INFANTIL

- Coneixement de si mateix o mateixa i autonomia personal: el cos i la pròpia imatge, l'activitat i la vida quotidiana, les cures personals i la

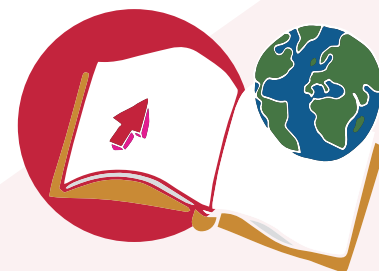
² Si es treballa només amb alumnes d'educació infantil o d'educació primària, es pot triar un sol bloc de sabers bàsics.

salut.

- Llenguatges: comunicació i representació (llenguatge verbal, audiovisual, artístic i corporal).
- Coneixement de l'entorn: medi físic, aproximació a la natura i cultura i vida en societat.

EDUCACIÓ PRIMÀRIA

- Ciències de la natura
- Educació física
- Matemàtiques
- Llengües i literatura
- Educació artística
- Ciències socials

Igualment es col·loquen targetes amb eixos per a la ciutadania global (drets humans i justícia social, gènere i coeducació, interculturalitat i inclusió, participació i sostenibilitat).

Es fan tres grups per cada contingut i els lliuram targetes amb una selecció de les preguntes generadores recollides a la guia anterior.

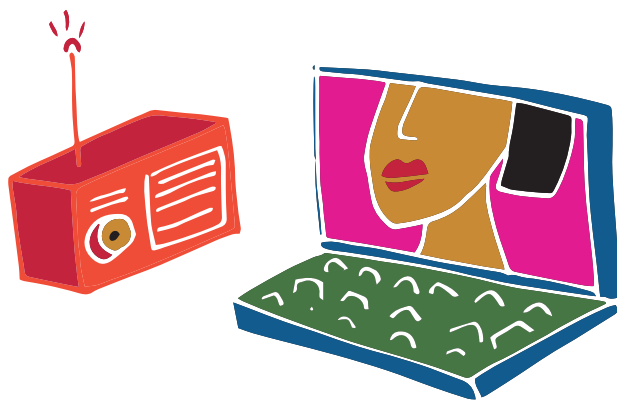
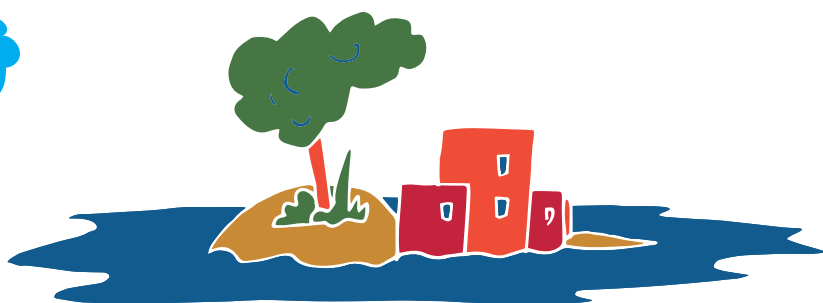
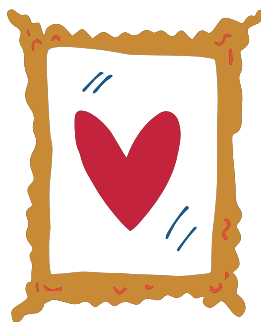
Els demanam que es posin d'acord en els grups per col·locar les targetes amb preguntes al costat de cada eix, segons estiguin relacionats.

Cada grup comparteix en reunió plenària les seves preguntes i reflexions.

Reflexió

Des d'edats molt primerenques podem orientar els continguts curriculars a valors relacionats amb la construcció de ciutadania global crítica, responsable i compromesa, des dels punts de vista personal i col·lectiu, amb la transformació de la realitat local i global desigual, per construir un món més just, equitatiu i respectuós amb la diversitat i el medi ambient, la igualtat de gènere, la construcció de pau, etc.

ÀREES DEL CURRÍCULUM D'EDUCACIÓ INFANTIL

CREIXEMENT EN HARMONIA

El cos i la pròpia imatge. Joc i moviment.
L'activitat i la vida quotidiana.
La cura personal i la salut.

DESCOBRIMENT I EXPLORACIÓ DE L'ENTORN

Medi físic: elements , relacions i mesura.
Acostament a la naturalesa.
Cultura i vida en societat.

COMUNICACIÓ I REPRESENTACIÓ DE LA REALITAT

Llenguatge verbal (aproximació al llenguatge escrit).
Llenguatge audiovisual i TIC.
Llenguatge artístic i llenguatge corporal.

ÀREES DEL CURRÍCULUM D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

CIÈNCIES DE LA NATURA

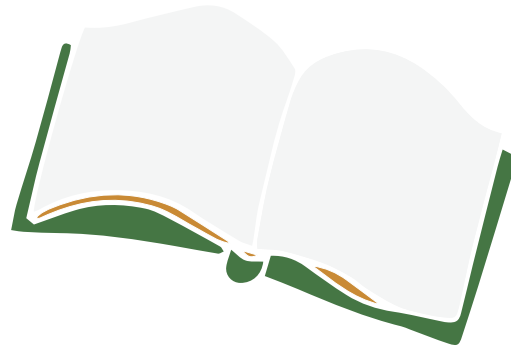
Iniciació a l'activitat científica.
L'ésser humà i la salut. Els éssers vius.
La tecnologia, objectes i màquines.

MATEMÀTIQUES

Númers i mesura.
Geometria.
Estadística i probabilitat.

EDUCACIÓ ARTÍSTICA

Educació audiovisual.
Expressió artística.
La música, el moviment i la dansa.

EDUCACIÓ FÍSICA

Exercici físic, higiene, alimentació i hàbits posturals sobre la salut i el benestar.

Autoconcepte de la realitat corporal i de les altres persones.

Diversitat d'activitats físiques, lúdiques, esportives, artístiques.

LLENGÜES I LITERATURA

Comunicació oral i escrita: parlar i escoltar; llegir i escriure.

Coneixement de la llengua.

Educació literària

CIÈNCIES SOCIALS

El món en què vivim.

Viure en societat.

Les petjades del temps.

PISTES PER AL DISSENY DE CURRÍCULUMS D'EDUCACIÓ INFANTIL I PRIMÀRIA ORIENTATS A LA CONSTRUCCIÓ DE CIUTADANIA GLOBAL³

EDUCACIÓ INFANTIL

1. CREIXEMENT EN HARMONIA

Justícia global i DDHH

- Fem conscient a l'alumnat que té drets.
- Analitzem les relacions de poder, fomentant l'empatia i les relacions de cura.
- Treballem amb l'alumnat el fet que cada persona és sobirana del seu propi cos (que «el meu cos és meu i de ningú més»).
- Abordem el consentiment en les relacions entre iguals i també amb les persones adultes (no és no).

Gènere i coeducació

- Avaluem la qualitat de les joguines que posem a la disposició de l'alumnat, eliminant aquells de caràcter sexista i estereotipat.
- Incloem en els continguts la importància de les cures i de corresponsabilitat en aquests.
- Incorporem la corresponsabilitat en les cures de l'aula i de l'entorn.
- Analitzem la convivència entre nenes i nens en el joc i moviment, prenent les mesures necessàries per a afavorir la cohesió grupal i entre sexes, o per contra vam mostrar natural una separació entre nenes i nens en el joc.
- Estudiem els espais que ocupen nenes i nens en el joc i tractem de repartir equitativament els espais i el seu ús, evitant que aquests estiguin segregats per gènere.
- Interculturalitat i inclusió

- Introduïm l'empatia i el respecte a la diferència des d'educació infantil.
- Transversalitzam el fet que existeixen múltiples maneres de pensar, vestir, viure o menjar, i que totes són vàlides.

Participació

- Respectem la necessitat autèntica de moviment de cadascuna de les alumnes i alumnes.
- Acompanyem en l'adquisició d'hàbits d'higiene i autonomia o impossem una autonomia quan l'alumnat no està preparat.

Sostenibilitat

- Utilitzem la naturalesa i els elements de la mateixa com a recursos de joc a l'escola.
- L'alumnat interioritza que formem part de la naturalesa i que ha de cuidar del medi natural i dels éssers vius.
- Introduïm el concepte de consum d'elements necessaris i el consum innecessari.

2. DESCOBRIMENT I EXPLORACIÓ DE L'ENTORN

Justícia global i DDHH

- Aproximem a l'alumnat a les problemàtiques socials i ambientals del mitjà que ens envolta.
- Promovem de manera crítica propostes per a cuidar i respectar els drets de tots els éssers vius i de les persones en particular.
- Analitzem de quina manera l'acció dels éssers humans afecta el planeta i com podem fer, des d'edats primerenques, per defensar i protegir la natura i el medi ambient.

Gènere i coeducació

- Treballem rols i estereotips de gènere en el grup, entorn i societat.

³ En base a la publicació "Un currículo orientado a la ciudadanía global. Aportes para su construcción". Intered (2020).

- Oferim referents de persones i personatges que desmunten els estereotips de gènere (per exemple en professions, identitats etc.).

Interculturalitat i inclusió

- Apreciem la gran diversitat i riquesa del mitjà que ens envolta (diversitat de paisatges, habitants, cultures, etc.).
- Mostram una diversitat cultural, corporal i de capacitats a través dels contes i temes que s'aborden.

Participació

- Aprofundim sobre la importància de viure en comunitat, de conèixer els nostres barris i entorns.
- Promovem espais de participació i presa de decisions per part dels infants.

Sostenibilitat

- L'alumnat té suficient contacte amb la terra i el medi ambient i els seus elements a través de l'escola.
- L'alumnat apren a estimar la naturalesa, a cuidar-la i respectar-la.

3. COMUNICACIÓ I REPRESENTACIÓ DE LA REALITAT

Justícia global i DDHH

- Utilitzam materials i recursos que parlen dels drets humans i ajuden a visibilitzar les injustícies socials.
- Mostram una actitud crítica enfront de les TIC i el consum audiovisual a l'escola i fora d'ella.

Gènere i coeducació

- Utilitzem llenguatge inclusiu a l'aula.

- Analitzem amb l'alumnat els estereotips de gènere i plantejem alternatives de manera participativa.
- Reconeixem i mostram la diversitat de famílies quan ens dirigim a l'alumnat.

Interculturalitat i inclusió

- Analitzem els contes i cançons utilitzades i si el llenguatge emprat és inclusiu (representa nins i nines - no és sexista-, la diversitat cultural - no és racista-, la diversitat de cossos i sexualitats, etc.)

Participació

- Afavorim l'expressió d'emocions i afectes diversos.
- Utilitzem el llenguatge per a resoldre conflictes, expressar la nostra conformitat o disconformitat, expressar opinions i prendre decisions.

Sostenibilitat

- Aprenem a nomenar i identificar els diferents elements de la naturalesa, així com les accions humanes que contribueixen a cuidar-la i protegir-la, i aquelles que, per contra, poden resultar nocives per al planeta.

EDUCACIÓ PRIMÀRIA

1. CIÈNCIES DE LA NATURA

Justícia global i DDHH

- Analitzem la interdependència dels éssers humans per a una vida saludable, la nostra necessitat de cures en algun moment de la nostra vida.
- Estudiem els éssers vius de manera independent als éssers humans (tractant de no «humanitzar» el seu estudi).

Gènere i coeducació

- Esmentem en igualtat de condicions a dones científiques que a homes.

Interculturalitat i inclusió

- Tenim en compte que existeixen sabers comunitaris ancestrals dels quals la ciència s'ha apropiat.

Participació

- Investiguem moviments cívics i socials que denuncien i protegeixen els éssers vius i els ecosistemes.
- Prenem consciència de la nostra capacitat individual i col·lectiva de revertir la situació actual d'amenaça als ecosistemes i els éssers vius.

Sostenibilitat ambiental

- Els continguts impartits assumeixen l'ecodependència de l'ésser humà per a la seva supervivència.
- Estudiem les conseqüències de la cultura de «usar i tirar» en el planeta i l'entorn.

2. MATEMÀTIQUES

Justícia global i drets humans

- Quan proposem resolucions de problemes i anàlisis de dades, utilitzem dades i situacions reals, relacionades amb els drets com la salut, l'educació, la cultura, els ODS.
- Aprofitem per a fer càlculs que reflecteixin la situació de desigualtat de les persones i els territoris.
- Utilitzem dades reals sobre població i drets en el món, sobre recursos naturals i pobresa, sobre diversitat natural i conflictes armats, sobre desplaçaments massius poblacionals... per a estudiar estadística i probabilitat.

Gènere i coeducació

- Utilitzem les dades sobre situacions de desigualtat de gènere per a abordar-les quan elaborem recerques i treballs d'aula.
- Indaguem sobre dones matemàtiques.
- Interculturalitat i inclusió
- Analitzem la utilització d'estadístiques i probabilitat per a conèixer la realitat del racisme, la xenofòbia o la discriminació a les persones amb diversitat funcional.

Participació

- Utilitzem l'aprenentatge cooperatiu en el coneixement de les matemàtiques.
- Sostenibilitat ambiental
- Utilitzem el coneixement de l'estadística i la probabilitat per a analitzar la problemàtica de la contaminació i el canvi climàtic en el nostre territori i en uns altres.
- Utilitzem l'estadística i la probabilitat per a analitzar la riquesa de la biodiversitat i les possibilitats de conservació, així com les accions concretes a desenvolupar per a poder contribuir als ODS.

3. EDUCACIÓ ARTÍSTICA

Justícia global i drets humans

- Ensenyem a mantenir una actitud crítica enfront del llenguatge audiovisual que rebem diàriament, ensenyant que, per exemple, existeixen tècniques de manipulació publicitària.
- Analitzem diferents formats de l'expressió artística, així com diferents propòsits (la denúncia social, l'expressió emocional, etc.).

Gènere i coeducació

- Analitzem els estereotips de gènere en totes les expressions artístiques.
- Qüestionem la presència de les dones en els espais audiovisuals (per exemple, en la televisió, en quina mena de programes apareixen).

Interculturalitat i inclusió

- Tenim en compte els diferents corrents i diferències en les expressions artístiques que es produeixen en diferents parts del món.
- Participació
- Treballem l'expressió artística com una manera més de comunicar i expressar-nos.

Sostenibilitat ambiental

- Utilitzem l'audiovisual per a mostrar referents (persones i organitzacions o moviments) entorn de l'ecologisme i la sostenibilitat ambiental.

4. EDUCACIÓ FÍSICA

Justícia global i drets humans

- Considerem que tot estudiant té potencial per a expressar a través del cos, eliminant estereotips de gènere o capacitistes.

Gènere i coeducació

- L'escola ofereix una diversitat de jocs esportius més enllà dels clàssics esports més facilitadors de relacions jeràrquiques de gènere.

Interculturalitat i inclusió

- Abordem l'educació física des d'una perspectiva inclusiva i abordant la diversitat de cossos i necessitats.

Participació

- Abordem amb intencionalitat la participació activa de l'alumnat en les diferents opcions d'activitats físiques, lúdiques, esportives o artístiques.

Sostenibilitat ambiental

- Reflexionem sobre que els aliments, per a ser saludables, han de ser ecològics, frescos, de temporada i de proximitat.

5. LLENGÜES I LITERATURA

Justícia global i drets humans

- Indaga l'alumnat sobre en quines altres parts del món es parlen els idiomes que parla l'alumnat del centre.

Gènere i coeducació

- Incorporem el llenguatge inclusiu i promovem la seva utilització per part de l'alumnat.

Interculturalitat i inclusió

- Aprenem a valorar les diferents llengües, accents i dialectes de l'entorn de l'aula.

Participació

- Realitzem accions posteriors amb l'alumnat a les lectures proposades.

Sostenibilitat ambiental

- L'escola compta amb recursos literaris ecologistes.

6. CIÈNCIES SOCIALS

Justícia global i drets humans

- Analitzem la desigualtat de drets entre les persones que ens envolten?, com aquesta desigualtat afecta més a determinats col·lectius (dones, infància, migrants...).

Gènere i coeducació

- Analitzem que els drets de les dones són drets humans i que estan menys respectats que els drets dels homes.
- Interculturalitat i inclusió
- Treballem sobre la importància de la ciutadania i la identitat en un món global.

Participació

- Transmetem la capacitat de totes les persones per a canviar el seu entorn i contribuir a un canvi global.

Sostenibilitat ambiental

- Analitzem el model de consum i producció i els seus efectes directes sobre l'entorn local i global.

ACTIVITAT 3:

«Els ODS i els objectius d'aprenentatge»

FONT: UNESCO. (2017). *Educación para los Objetivos de Desarrollo Sostenible. Objetivos de Aprendizaje*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000252423>

OBJECTIUS:

- Aprendre a connectar els diferents ODS amb les competències clau i els objectius d'aprenentatge.
- Propiciar un espai d'innovació per plantejar propostes pedagògiques orientades a treballar els ODS en una aula, definint temes per a abordar-los i enfocaments i mètodes d'aprenentatge.

MATERIAL: fotocòpies o arxiu digital de la publicació referenciada a la font (p. 12-45).

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT⁴:

Es fan 17 grups i a cadascun li lliuram el material relatiu als objectius específics d'aprenentatge per a cada ODS (només la taula relativa a «Objectius d'aprenentatge»).

Hauran de pensar una intervenció educativa (amb els temes per abordar-los i enfocaments i mètodes d'aprenentatge) que permeti desenvolupar aquestes capacitats.

Es presenten les propostes en reunió plenària.

⁴ La metodologia per dur a terme aquesta activitat es pot estendre al llarg del semestre, com a treball en grup o individual, per poder aprofundir millor en la proposta d'intervenció.

ACTIVITAT 4:

«El paper de l'educació en la transformació de la realitat desigual. Anàlisi de bones pràctiques»

FONT: Gobierno de España (1 de setembre de 2023). *Convocatorias de los Premios Vicente Ferrer*. <https://www.educacionyfp.gob.es/mc/sgctie/educacion-para-sostenibilidad/rec-edu-desarrollo/public-desarrollo/premios-vferrer-convocatorias.html>

OBJECTIUS

- Conèixer experiències d'educació per a la transformació social impulsades per centres educatius de l'Estat espanyol.

MATERIAL: fotocòpies o arxiu digital de les propostes guardonades als premis Vicenç Ferrer.

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Es lliura a cada grup un resum amb una de les propostes seleccionades d'intervenció en centres educatius orientades a promoure la ciutadania global i/o la transformació social (millor si el llegeixen abans).

Preguntes generadores:

- Com era el grup de partida?
- Quins objectius perseguia la intervenció?
- Amb quins ODS es connecta?
- Quins impactes pensau que va tenir la intervenció?
- Quins aspectes es poden millorar?

Es comparteixen les reflexions en reunió plenària.

MATERIALS DIDÀCTICS

RELACIONATS AMB L'ODS 4

Un currículum orientado a la ciudadanía global. Aportes para su construcción. InteRed, 2020.

Educación para los Objetivos de Desarrollo Sostenible. Objetivos de aprendizaje. UNESCO, 2017.

Frieda y los Objetivos de Desarrollo Sostenible. Departamento de Comunicación Global de las Naciones Unidas, 2019.

La escuela inclusiva, aprendiendo juntos en la diversidad. Cátedra UNESCO.

La escuela, un derecho de nacimiento. Médicos del Mundo, 2021.

Guía para trabajar los ODS desde las aulas. ODS 4. Prodiversa, (s.d.).

Fitxa didàctica ODS 4. UNESCO Etxea, 2020.

ODS 5.

La coeducació, la nostra eina per avançar cap a la igualtat de gènere

Notes per al viatge: abordatge pedagògic

A més de comptar amb un objectiu específic, l'ODS 5, orientat a aconseguir la igualtat entre els gèneres i empoderar totes les dones i les nines, l'Agenda 2030 inclou la igualtat de gènere com un eix transversal, ja que es considera que no sols és un dret humà fonamental, sinó que és un dels fonaments essencials per a construir un món pacífic, pròsper i sostenible.

La coeducació és l'enfocament i l'aposta pedagògica que tenim, com a professionals de l'educació, per avançar cap a l'ODS 5. La coeducació és un mètode educatiu que parteix del principi de la igualtat entre nins i nines i de la no-discriminació per raó de sexe, atenent la diversitat però sense que generi desigualtat de drets i oportunitats. El rol de l'educació a l'hora de revertir els patrons culturals i socials que generen desigualtat entre homes i dones és clau. Així ho expressa Subirats (2010, p. 1), una de les principals veus en matèria de coeducació:

Més enllà dels diagnòstics, advertiments, desitjos, que durant anys hem expressat les dones feministes, i sobretot les mestres feministes, en el sentit de la necessitat de canviar els models culturals impartits per l'escola, els canvis socials revelen desequilibris profunds en la nostra vida, amb conseqüències negatives i complexes, si no som capaces de trobar solucions. Enfront de determinats problemes, hi ha un acord gairebé unànim: és l'educació la que ha de solucionar-los.

Aprenem a «ser homes» i a «ser dones» molt aviat. Entre els zero i els sis anys comença la socialització de gènere, el procés a través del qual a cada edat es van incorporant noves pautes culturals femenines i masculines; ja abans que s'arribi a l'edat adulta aquestes pautes ens semblen naturals. De manera inconscient, a mesura que anam creixent aprenem a ser homes i

dones d'acord amb els estereotips de gènere i les motivacions i les expectatives de les persones i les institucions que ens eduquen. En aquest procés intervenen diferents agents socialitzadors, com ara la família, l'escola i els mitjans de comunicació.

Com podem, des de l'escola, impulsar canvis en les conductes, els valors i les creences sobre els quals se sostenen els estereotips de gènere i que, en darrera instància, generen desigualtat, discriminació i violència cap a les nines i les dones? La ja extensa literatura i pràctica coeducativa ens en dona pistes molt valuoses. Subirats (2017), per exemple, parla de quatre dimensions en les quals hauríem de tenir especial cura si volem impulsar processos coeducatius transversals i canvis profunds a l'escola: l'espai (la distribució, l'ocupació i l'ús de l'espai per part de nins i nines), les relacions (amb especial atenció a eliminar les pautes de competició i violència i impulsar les de cooperació i empatia), els referents i sabers (quins valors reproduïm i quins volem transmetre a través de contes, llibres de text, currículum visible i ocult, etc.?) i el llenguatge en els diversos àmbits escolars (amb l'alumnat, les famílies, la resta del professorat, etc.).

Al material didàctic elaborat per la Generalitat de Catalunya (2015) filen encara més prim sobre les conductes diferenciades que encara tenim els professionals de l'educació i sobre les quals hauríem de tenir especial cura.

- Expectatives: prendre consciència de les expectatives diferenciades cap a nins i nines amb relació als seus gustos, habilitats i capacitats, i transformar-los.
- Ús del llenguatge i to de veu: els infants adquireixen els rols de gènere també a través del llenguatge al qual estan exposats (to agut vs. greu, discurs per tranquil·litzar vs. per estimular, etc.).
- Direcció de l'atenció: dedicar la mateixa atenció a nines i nins, donar espai perquè tots els infants participin de la mateixa manera, independentment de l'àmbit, de la temàtica i del sexe-gènere de l'infant.
- Reforç positiu: quins comportaments, emocions i actituds de nins i nines reforçam i aplaudim? Són els mateixos?
- Grau de permissivitat: permetem els mateixos comportaments a nins i nines?
- Justificacions estereotipades: no reproduir estereotips de gènere, no fomentar rols a través dels arguments que feim servir.
- Resolució de conflictes: educar en la resolució de conflictes de manera no violenta, donant espai a les diferents emocions que hi sorgeixen.

Aquests són només alguns apunts cap a una escola coeducadora. A través de les activitats proposades es pot aprofundir i reflexionar més amb els futurs i futures professionals de l'educació.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

SOBRE L'ODS 5

ACTIVITAT 1:

«La socialització de gènere I: un viatge en primera persona»

FONT: curtmetratge [1977](https://candela.cat/wp-content/uploads/2016/10/vm_pam_a_pam_coeduquem.pdf), de Peque Varela, obtingut de Generalitat de Catalunya (2015). *Pam a pam, coeduquem. Quadern pedagògic per al professorat del cicle formatiu de grau superior d'educació infantil.* https://candela.cat/wp-content/uploads/2016/10/vm_pam_a_pam_coeduquem.pdf

OBJECTIUS:

- Connectar amb les pròpies experiències al llarg del procés de socialització de gènere.
- Identificar els estereotips i les pautes culturals associades al gènere que provoquen desigualtat.
- Entendre el caràcter sistèmic i global de la desigualtat de gènere i identificar-ne els espais de reproducció.

MATERIAL: curtmetratge [1977](#), de Peque Varela (8 min.).

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

1. Feim una dinàmica vivencial.

S'indica que tanquin els ulls per fer un viatge a la seva primera infància.

- Ens imaginarem com va ser el nostre naixement, com ens varen rebre?
- Com és la meva primera roba? Quin color té?
- Quina és la meva primera joguina?
- Amb qui jug? On jug?
- Quina és la meva joguina preferida?
- Què és el que més m'agrada fer?

Socialitzam.

Reflexió grupal

Com pensam que aquests estímuls en la primera infància han configurat la nostra personalitat, els nostres itineraris vitals, les nostres relacions, les tries professionals, les nostres capacitats i habilitats, les nostres limitacions, etc.?

2. Visionam el curtmetratge.

Reflexió grupal

- Quines idees importants hi apareixen?
- Creim que aquest vídeo explica la nostra realitat o s'hi assembla?
- Us ha fet pensar en experiències personals?
- Quin paper tenen l'escola i la resta dels agents socialitzadors en el desenvolupament de la nina?
- Què ens sembla el final?

ACTIVITAT 2:

«La socialització de gènere II: com funciona i quins impactes té a la nostra vida?»

FONT: elaboració pròpia a partir del visionament dels vídeos següents:

- BBC Mundo (2017, 16 d'octubre). *Muñecas para niñas y robots para niños. Un experimento de la BBC sobre los estereotipos de género* [vídeo]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=BjOfTHMXyok>

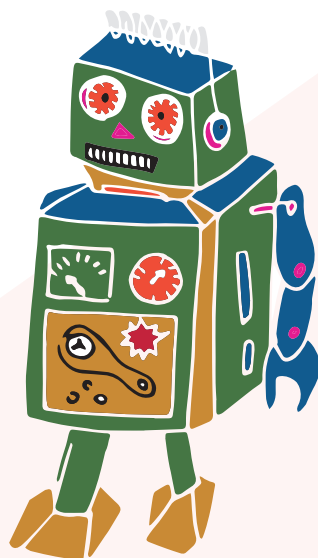
- Always (2014, 7 de juliol). *#LikeAGirl* [vídeo]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Fr8tN6tVOmA>

OBJECTIUS:

- Identificar com es reproduïen estereotips de gènere en l'educació des d'edats molt primerenques.
- Reflexionar sobre els impactes que aquesta socialització de gènere pot tenir a la vida adulta generant discriminació i desigualtat.

MATERIAL: vídeo [Muñecas para niñas y robots para niños. Un experimento de la BBC sobre los estereotipos de género](#) (BBC Mundo) i vídeo de la [campanya #LikeAGirl](#) (Always).

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

1. Visionam el vídeo *Muñecas para niñas y robots para niños*. Un experimento de la BBC sobre los estereotipos de género.

Reflexió grupal

- Quines altres diferències feim en l'educació a l'hora de dirigir-nos a nins o nines des de la primera infància? Ex. maneres de dirigir-nos-hi, to, foment d'unes activitats (físiques, esports, construccions, cures, joc simbòlic, joc més tranquil, etc.).
- Quins efectes pensam que això podem tenir des del punt de vista psicològic? Ex. preferència d'unes activitats davant unes altres, desenvolupament d'unes capacitats i limitació d'aprenentatge d'unes altres.

2. Visionam el vídeo *#LikeAGirl*.

Reflexió grupal

- Quin efecte té la socialització de gènere en la primera infància durant l'etapa d'educació primària?
- Autopercepcions dels límits i les capacitats basades en estereotips i construccions culturals i socials, desigualtat.

ACTIVITAT 3:

«El poder dels contes»

FONT: elaboració pròpia partint de contes infantils

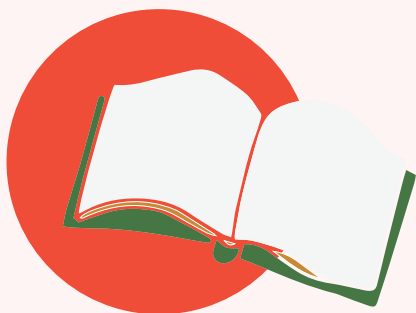
OBJECTIUS:

Reflexionar sobre els missatges que transmeten els contes infantils, tant aquells que reproduïen rols diferenciats per a nins i nines com els que promouen la igualtat i les infàncies lliures d'estereotips de gènere.

MATERIAL: contes infantils. Nosaltres vàrem triar els següents, però pot ser qualsevol conte que doni joc per parlar d'estereotips sobre «ser nina» o «ser nin» o, per contra, de promoció d'infàncies lliures de discriminació de gènere:

- Isern, S. (2019). *La Daniela i les noies pirata*. Nubeocho Ediciones.
- Jiménez Canizales, H. (2019). *Perfecta*. Disset.
- Battaglia, D. i Alonso, C. (2020). *Inquieta*. Savanna Books.
- Díaz Reguera, R. (2017). *Quan les nenes volen alt*. Lumen.
- Gusti, A. (2018). *¡Vivan las uñas de colores!* Nubeocho Ediciones.
- *La rateta presumida*. Conte tradicional.

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Es lliura un conte infantil a cada grup, que haurà de llegir-lo en veu alta i reflexionar sobre aquestes qüestions:

- Hi ha algun conflicte al conte relacionat amb els estereotips de gènere?
- Com viuen aquest conflicte els nins i nines del conte?
- El resolen? Com?
- Quin missatge pensau que els queda als infants amb aquesta lectura?
- Quins impactes pot tenir en el desenvolupament de nins i nines (motivacions, preferències, autopercepcions i limitacions, tria d'itineraris personals/professionals, etc.) el fet de tenir contacte amb aquest tipus de recursos i continguts?

Ho compartim en reunió plenària.

ACTIVITAT 4:

«El poder de les cançons»

FONT: elaboració pròpia a partir de DeVermut. (2019, 8 de març). *Ni malas ni vuestras* [vídeo]. <https://www.youtube.com/watch?v=W8fwVYMSlqQ> Youtube, i altres cançons contemporànies i populars

OBJECTIUS:

Reflexionar sobre els missatges que transmeten les cançons (modernes i tradicionals), tant aquelles que reproduïen rols diferenciats per a nins i nines com les que promouen la igualtat.

MATERIAL: vídeo *Ni malas ni vuestras* i cançons que donin peu a reflexionar sobre la reproducció de valors feministes o masclistes.

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

1. Visionament del vídeo *Ni malas ni vuestras* (DeVermut), 3'46".

- Coneixíem aquestes cançons? En coneixem d'altres amb missatges semblants?
- Quin missatge traslladen?
- Quin imaginari sobre les dones construeixen? I sobre els homes?
- Pensam que aquestes lletres poden reproduir realitats?

Reflexió grupal al voltant del poder de la música en la difusió de missatges.

2. Exercici per grups.

Es proposa a cada grup que escoltin (amb els dispositius mòbils que tinguin) una cançó i n'analitzin:

- El missatge principal
- Els valors que transmet
- Les realitats que pot reproduir o fomentar

Cançons proposades:

«Ay mamá» (Rigoberta Bandini)
«Ella» (Bebe)
«Antipatriarca» (Ana Tijoux)
«Iguales» (Diego Torres)
«Business woman» (Nathy Peluso)
«Cuatro babys» (Maluma)
«Sin ti no soy nada» (Amaral)
«Así bailaba, así, así» (cançó infantil i versió de Rigoberta Bandini / Amaia)
«El gall i la gallina» (cançó infantil)

Es comparteix en reunió plenària un fragment de la cançó i cada grup comparteix les seves reflexions.

ACTIVITAT 5:

«Vertader o fals? Mites sobre la coeducació»

FONT: pàgines 74-76 de Generalitat de Catalunya (2015). *Pam a pam, coeduquem. Quadern pedagògic per al professorat del cicle formatiu de grau superior d'educació infantil*. https://candela.cat/wp-content/uploads/2016/10/vm_pam_a_pam_coeduquem.pdf

OBJECTIUS:

- Identificar alguns mites sobre la coeducació i reflexionar-hi.

MATERIAL: exemples de mites sobre la coeducació.⁵

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Projectam alguns mites sobre la coeducació i demanam al grup si aquestes afirmacions són vertaderes o falses. Per què?

- El model educatiu actual tracta igual els nins i les nines.
- Els homes han aportat més a la història i la ciència, per això s'ensenyen més referents masculins.
- L'equitat és aconseguir que nins i nines siguin iguals.
- Hi ha professions per a les quals tenen més traça els homes i d'altres professions per a les quals tenen més traça les dones.
- Quan es facin comentaris o bromes (hetero)masclistes a l'aula, cal llevar-hi importància.
- Les nines necessiten menys espai que els nins per jugar.
- Els nins són més moguts i requereixen més atenció i les nines són més tranquil·les.

⁵ Podeu trobar aquests exemples de mites, entre altres, i els arguments per desmuntar-los a la guia didàctica Pam a pam, coeduquem (p. 74-76).

ACTIVITAT 6:

«Avançar cap a l'ODS 5 en el dia a dia a l'aula i amb les famílies»

FONT: pàgines 89 i 145-151 de Generalitat de Catalunya (2015). *Pam a pam, coeduquem. Quadern pedagògic per al professorat del cicle formatiu de grau superior d'educació infantil*. https://candela.cat/wp-content/uploads/2016/10/vm_pam_a_pam_coeduquem.pdf⁶

OBJECTIUS:

- Identificar els estereotips i prejudicis que encara persisteixen a les aules i que reproduïm com a mestres i reflexionar-hi.
- Dissenyar intervencions coeducadores.

MATERIAL: casos amb situacions en què apareixen actituds heteronormatives o (micro)masclistes per part de l'educador o educadora o per part de les famílies.

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Feim grups i es reparteix un cas a cada grup en què apareix una actitud heteronormativa o (micro)masclista per part de l'educador o educadora o situacions en les quals estan implicats també infants i famílies. Totes són situacions que poden servir per impulsar espais de coeducació a l'aula o amb la comunitat escolar.

Es demana que contestin a aquestes preguntes:

- Identificau l'element o els elements discriminatoris d'aquesta situació.
- Per què és un tracte desigual o discriminatori?
- Com el transformaríeu perquè fos coeducatiu?

⁶ Tot i que les situacions recollides a la guia ens poden inspirar, es recomana adaptar-les segons les característiques del centre o utilitzar situacions que s'hagin viscut al context local.

Reflexió grupal

Per a impulsar pràctiques coeducadores hem de desaprendre certs mecanismes interioritzats que fan que transmetem idees estereotipades o que discriminem sense voler. L'activitat se centra a prendre'n consciència i cercar-ne alternatives.

La perspectiva coeducadora ens permet desenvolupar estratègies per gestionar conflictes de manera transformadora amb les famílies, vinculats als estereotips, els rols de gènere i la diversitat sexual i de gènere.

MATERIALS DIDÀCTICS

RELACIONATS AMB L'ODS 5

Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere: Educació i pedagogia. Rifà Valls, Montserrat. Xarxa Vives d'Universitats, 2018.

Pam a pam, coeduquem. Quadern pedagògic per al professorat del cicle formatiu del grau superior d'Educació Infantil. Associació Candela / Generalitat de Catalunya - Institut Català de les Dones, 2015.

Guía práctica de formación para el profesorado. Cuaderno de actividades: Primaria. Agrupación de Desarrollo para la Igualdad en la Campiña y la Sierra Sur (ADICSSUR) y I.C. Equal «Via Verde para la Igualdad», 2007.

Guía de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas. Fundación SIJE/FADAE, s. d.

Guia de coeducació per als centres educatius: pautes de reflexió. Guia de coeducació per als centres i recursos per a l'elaboració d'un projecte de centre. Roset Fabrega, Montserrat. Institut Català de les Dones, 2008.

Llenguatge per a la igualtat a l'educació. Institut Balear de la Dona, s. d.

Materials didàctics per prevenir la violència de gènere. Institut Balear de la Dona, 2019.

Agenda 2030 feminista. Creación Positiva i Associació Drets Sexuals i Reproductius.

Guía para trabajar los ODS desde las aulas. ODS 5. Prodiversa, s. d.

Fitxa didàctica ODS 5. UNESCO Etxea, 2020.

ODS 10.

Per una educació inclusiva, eliminació de les desigualtats

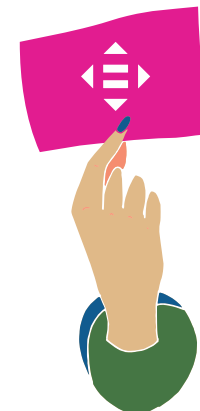
Notes per al viatge: abordatge pedagògic

Un dels lemes de l'Agenda 2030 és «No deixar ningú enrere». Quan es diu que aquest full de ruta és indivisible s'apunta no només a la interrelació dels diferents ODS, sinó a la premissa que, si no es poden fer efectius per al conjunt de la població mundial, sense importar-ne l'origen, la classe social, el color de la pell, el gènere o orientació sexual, etc., no podrem afirmar que hem acomplert la missió acordada pels Estats membres de les Nacions Unides el 2015.

Un dels ODS, el número 10, aborda específicament la inclusió social, econòmica i política de totes les persones forjant vincles i trencant barreres d'edat, gènere, classe, capacitats, llengua, origen o orientació sexual. A l'ODS 4, referent a l'educació de qualitat, també es fa esment, en una de les seves metes, la 4.5, de la necessitat d'eliminar les disparitats de gènere en l'educació i assegurar l'accés igualitari a tots els nivells de l'ensenyament i la formació professional per a les persones vulnerables, incloent-hi les persones amb discapacitat, els pobles indígenes i els nins i nines en situacions de vulnerabilitat.

És a dir, que per a l'Agenda 2030, l'educació ha de ser un camp d'acció fonamental en el qual és necessari erradicar qualsevol barrera d'accés. El cas és que ens trobam que, avui dia, i a tots els països del món, continuen existint aquestes barreres, factors determinants per al resultat escolar dels infants: l'estatus socioeconòmic i cultural, la identitat ètnica, el fet de pertànyer a una família migrant o desconèixer l'idioma o no dominar-lo, no tenir un habitatge adequat o altres necessitats bàsiques cobertes (salut, alimentació, roba, etc.) o patir la manca de suport social, determinen que els infants, fins i tot a la mateixa escola, no puguin veure acomplert el seu dret a accedir a educació de qualitat i tenir oportunitats d'aprenentatge al llarg de tota la vida (com recull l'ODS 4).

Sí, el món és ple encara de desigualtats. Però què pot fer l'escola per fer front a la realitat desigual? D'una banda, és clau que els i les professionals de l'educació siguin capaços d'identificar les desigualtats amb les seves especificitats, per tal de ser-hi sensibles i dissenyar intervencions (amb l'alumnat que les pateix i les seves famílies, però també amb el conjunt de la classe i la comunitat escolar) que permetin a poc a poc anar trencant barreres, moltes vegades vinculades a la discriminació i la falta de respecte i consciència estructural de la desigualtat.

Aquesta mirada sensible a les desigualtats i els diferents factors que les generen, així com les experiències específiques d'opressió (i de resistència) a les quals donen lloc, es coneix com a perspectiva interseccional. La interseccionalitat és la teoria que defensa que no es pot entendre l'experiència de l'opressió amb un sol marc explicatiu (sigui el gènere, la classe social o l'ètnicitat), sinó que cal comprendre que aquests diferents eixos es relacionen i que és la seva intersecció el que condiciona les nostres experiències. Va ser formulada per les feministes negres (amb la jurista afroamericana Kimberlé Crenshaw al capdavant) per assenyalar l'opressió específica que vivien pel fet de ser dones i de ser negres (diferent a la de les seves companyes blanques —que patien el masclisme i el patriarcat— i la dels seus companys negres —que patien el racisme estructural).

És a dir, que no és suficient, com a mestres, educadors i educadores socials o pedagogs i pedagogues, que incorporem la perspectiva de gènere (consciència de la realitat desigual per a nins i nines) a la nostra anàlisi de la realitat i al disseny de les nostres intervencions... Hem d'anar més enllà i integrar-hi altres possibles factors d'exclusió i discriminació. Incorporar-los per a la nostra anàlisi i les nostres intervencions, però també per treballar a l'aula, amb les famílies i tota la comunitat escolar. Perquè una educació inclusiva, de qualitat i que no deixi ningú enrere serà l'inici d'una societat menys desigual, més diversa, més lliure i amb més oportunitats per a tots i totes.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

SOBRE L'ODS 10

ACTIVITAT 1:

«A les sabates de l'altre»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Identificar els factors de discriminació i privilegi que afecten els infants per entendre la posició desigual que viuen.

MATERIAL: targetes amb perfils descriptius d'infant o jove. És important disposar d'un espai ample per fer l'activitat.

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Feim 10 grups i els lliuram una petita descripció d'infant o jove:

1. Nin de barri marginat, fill de pares marroquins, el pare es dedica a la construcció i la mare a tasques de la casa, a casa seva hi viuen 6 persones.
2. Nina que viu al districte centre, amb discapacitat, filla única, els pares són de nivell socioeconòmic mitjà-alt, té accés a activitats de lleure adaptades.
3. Nina en situació d'acollida, racialitzada, fa activitats extraescolars.
4. Nin amb orientació sexual diversa, la família és de classe mitjana, practica esport.
5. Nina de barri de classe alta, els pares són professionals, és bona estudiant, fa activitats extraescolars.
6. Nin de barri marginat, viu amb la seva família extensa en un infrahabitatge, no assisteix a classe freqüentment, no té accés a internet ni a ordinador.
7. Nina que acaba d'arribar en situació de refugi (context de guerra), no parla bé castellà ni català.
8. Nin amb discapacitat cognitiva, de família monoparental femenina (dos fills), barri marginat, amenaça de desnonament.
9. Nina de barri de classe mitjana, el pare està en atur, la mare es dedica a

tasques de la casa, possible cas de violència de gènere a la llar.

10. Nin de l'àrea rural, té dificultats per accedir al centre escolar per manca de transport, baix rendiment escolar, falta d'accés a activitats de lleure i esport.

Hauran de parlar en grup sobre si pensen que l'infant que els ha tocat pateix desigualtats, quines i en funció de què, quins dels seus drets poden estar sent vulnerats (poden vincular aquests drets als ODS que estaran projectats).

Es demana que triïn un representant. Es posen tots en fila, un devora l'altre, al mateix nivell. Es demana que facin una passa endavant o enrere, en funció de si consideren que la seva identitat i la seva situació els privilegien o els discriminen⁷, atenent els factors següents, entre altres:

- Gènere
- Orientació sexual
- Situació familiar
- Classe social
- Barri on habiten
- Estat de salut
- Accés a activitats de lleure⁷

Reflexió

Hi ha múltiples factors que generen desigualtat. La interseccionalitat d'opressions genera diferents experiències de desigualtat i discriminació. Atendre aquesta realitat, ser-ne conscients, adaptar-hi les intervencions i veure la manera de generar espais que promoguin la igualtat d'oportunitats per als infants forma part de la nostra tasca docent.

⁷ S'entén que, si no s'especifica a la descripció, la seva situació respecte a X paràmetres és la normativa o considerada «adequada».

ACTIVITAT 2:

«El paper de l'educació davant una realitat desigual»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

Reflexionar sobre diferents factors que poden generar desigualtats i sobre el rol de l'educació per abordar-les.

MATERIAL: notícies que recullen diferents expressions de desigualtat a països del nord.

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Feim grups i a cadascun li donam una notícia que faci referència a diferents situacions de pobresa o desigualtat al context local (pobresa energètica, malnutrició infantil, problemes d'accés a l'habitatge, atur, bretxa tecnològica, falta d'accés a activitats de lleure, etc.).

Els demanem que reflexionin sobre les qüestions següents:

- Amb quin ODS es connecten aquestes realitats?
- Per què es donen aquestes desigualtats? Hi tenen els estereotips i els prejudicis (la cultura) algun paper a l'hora de reproduir-les?
- Quin impacte poden tenir a l'aula aquestes situacions socials i quin pot ser el nostre rol com a professionals a l'hora d'abordar-les?

Ho compartim en reunió plenària.

Reflexió

La societat és plena de desigualtats, marcades per l'accés desigual a recursos (feina, habitatge, alimentació, cultura, etc.), l'origen o identitat ètnica, el gènere, l'orientació sexual, etc. És important identificar el caràcter sistèmic i estructural d'aquestes desigualtats a l'aula, fugint de mirades «individualistes» de la discriminació i entenent que formen part d'un sistema capitalista, patriarcal, racista, capacitista, etc. A més, moltes d'aquestes desigualtats estan generades o agreujades per prejudicis o estereotips d'origen social i cultural, sobre els quals és fonamental activar intervencions educatives que permetin anar a poc a poc eliminant aquestes mirades que contribueixen a reproduir la discriminació i l'exclusió.

ACTIVITAT 3:

«Les desigualtats a l'aula... Com abordar-les?»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Identificar els diversos factors que poden generar desigualtat a l'aula i dissenyar intervencions educatives per abordar-los i contribuir a eliminar-los.

MATERIAL: casos en què es presenta una alteració de la convivència o una demanda d'intervenció a l'aula generada per l'existència de desigualtats (veure casos a les pàgines següents).

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Per grups, pensaran una intervenció pràctica en una aula on es presenta un conflicte, una alteració de la convivència a causa de l'existència de desigualtat o una demanda d'intervenció per part de l'alumnat.

Com a punt de partida, els lliuram un breu resum de context: realitat/ problemàtica en una aula.

Preguntes generadores:

- Amb quin ODS es connecten aquestes realitats?
- Té la cultura algun paper en la reproducció d'aquestes desigualtats?
- Quin impacte poden tenir a l'aula aquestes situacions socials i quin pot ser el nostre rol com a professionals a l'hora d'abordar-les?

Es comparteix en reunió plenària.

CAS 1:

A l'aula de primer d'ESO de l'institut XXX del poble XX han arribat dues estudiants magrebines. Se'ls està fent un poc difícil l'adaptació, la resta de l'alumnat (la majoria són originaris del poble des de fa generacions) les fa el buit i s'enriuen del vel que porten.

Com generariéu espais de diàleg i coneixement interculturals?

CAS 2:

A l'hora del pati detectes que, entre un grup de joves, s'estan passant fotos de contingut sexual, a les que, presumptament, apareix una al·lota del barri. Les joves de classe estan molt impactades i ho troben una injustícia, però els al·lots s'ho prenen com a una broma i no li donen importància.

Com generariéu espais per qüestionar les violències masclistes (en aquest cas sexting) i la desigualtat de gènere?

CAS 3:

A la classe de 6è de primària estan molt impressionats per les notícies sobre la guerra d'Ucraïna, volen saber més però hi ha molta confusió sobre els motius de la guerra i els possibles impactes que pugui tenir en les seves vides.

Com generariéu espais per compartir informació sobre la guerra des de mirades no sensacionalistes, culpabilitzadores dels individus i que impulsin a reflexionar sobre la importància de la construcció de pau, la resolució de conflictes i la convivència?

CAS 4:

A l'escola XX hi ha un percentatge gran de població gitana, que ve de contextos socioeconòmics difícils i pateix molta segregació per part dels altres companys.

Com generariéu espais de diàleg i coneixement inclusius?

CAS 5:

A l'institut de XX barri, on van joves de famílies de classe mitja-alta, les tutores detecten que els principals temes d'interès tenen a veure amb pautes de consum, sobretot tecnologia i roba. Això genera inclús certa segregació d'aquells alumnes que no tenen tant poder adquisitiu i que no s'adapten a les pautes de consum majoritàries.

Com generariéu espais de reflexió crítica al voltant del que suposa el consumisme desmesurat als països del Nord i les implicacions que això té per al Sud?

CAS 6:

A l'institut XXX s'ha detectat un cas de bullying cap a un alumne obertament homosexual. A casa seva compta amb tot el suport (així s'ho ha fet saber la família a les tutores), però el jove ho està passant molt malament per sentir-se rebutjat a l'institut.

Com generariéu espais de diàleg i coneixement no segregadors i sensibles a la diversitat afectiva i sexual?

CAS 7

La direcció del centre detecta que la comunitat escolar no utilitza correctament els contenidors de reciclatge i genera grans quantitats de residus (especialment plàstics d'un sol ús pel berenar).

Us demana que penseu estratègies pedagògiques amb els joves per conscienciar-los de la necessitat de que s'impliquin amb cura del medi ambient.

ACTIVITAT 4:

«Analitzant la realitat des d'una perspectiva interseccional: mapes de relleus (o relief maps)»⁸

FONT: elaboració pròpia partint de l'eina d'anàlisi sociològica de la Universitat Oberta de Catalunya (23 de juliol de 2023). *Què són els Relief Maps?* <https://www.reliefmaps.cat/ca/>

OBJECTIUS:

- Identificar els diversos factors que poden generar desigualtat a l'aula i dissenyar intervencions educatives per abordar-los i contribuir a eliminar-los.

MATERIAL: dispositius connectats a internet (ordinadors, tauletes, mòbils).

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Exercici pràctic amb mapes de relleus.

Prèviament es demana a l'alumnat que generi un perfil a la pàgina. Com a qüestionari base en podem crear un de nou o utilitzar [aquest](#), que varem emprar al programa Transformam el Món des de les Aules, a les sessions en què varem treballar l'ODS 10.

⁸ Eina metodològica, dissenyada per la feminista i doctora en Geografia per la UOC Maria Rodó, pensada per a estudiar les desigualtats socials amb una perspectiva interseccional relacionant tres dimensions: social (posicions o identitats de gènere, classe social, etnicitat, edat, etc.), geogràfica (llocs de la vida quotidiana) i psicològica (efectes sobre les emocions).

PART A) AUTODIAGNOSI. Cada estudiant emplenarà individualment el qüestionari.

Notes: Hem de posar només tres espais (residència, feina, universitat, espai d'oci, esports, associació, cultura, oci nocturn, espais virtuals, cos). Hem de prendre nota quan identifiquem un espai que ens genera cert tipus de malestar, i per què.

RESULTATS. Tipus de llocs:

- Llocs d'opressió: són llocs on tens una sensació de malestar important, sigui per una identitat o per més d'una.
- Llocs controvertits: són llocs on per una qüestió (per exemple, l'edat) et sents molt bé, però que en canvi per una altra (per exemple, el gènere) tens algun malestar rellevant.
- Llocs neutres: són llocs on estàs bé, sense malestars.
- Llocs d'alleujament: són llocs de benestar on et sents bé, llocs de refugi on trobes alleujament dels malestars que pots patir en altres espais.

Preguntes generadores:

- Quines emocions hem marcat als diferents espais en referència al nostre gènere? I a l'orientació sexual? I a la classe social? I a la racialització?
- Quines altres categories identitàries pensam que poden marcar la nostra experiència als diferents espais? Com condicionen la nostra realitat?
- Per ex.

Gènere: inseguretat a l'espai públic, assetjament a l'oci nocturn

Edat: inseguretat a l'àmbit laboral

Racialització: exclusió en espais educatius o d'oci

Discapacitat

Urbanitat/ruralitat: accés a la cultura i l'oci, opcions formatives.

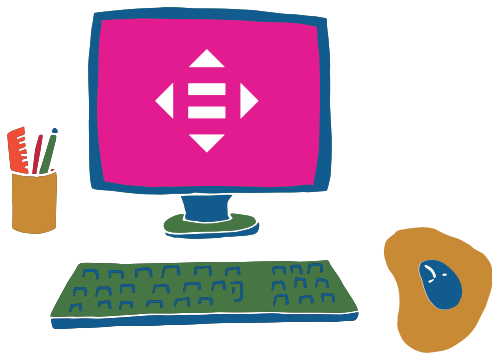
PART B) Es fan grups i a cadascun li donam el perfil d'un infant (poden ser els de l'activitat 1). Cada grup haurà de tornar a fer el mapa de relleus, «posant-se a les sabates» de l'infant o jove que li ha tocat.

Preguntes generadores:

- En quins casos heu identificat llocs d'opressió? En quins espais i per què?
- Com pensau que aquestes realitats diferenciades poden afectar el procés educatiu?
- Què podem fer nosaltres, des de l'àmbit educatiu o pedagògic, per atendre aquestes desigualtats?

MATERIALS DIDÀCTICS

RELACIONATS AMB L'ODS 10

Unitats didàctiques per a la prevenció de conductes d'odi i discriminació.
Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya, s. d.

Activitats sobre el Mapa de Peters. Coordinadora Valenciana d'ONGD, s. d.

Activitats didàctiques «Cuatro esquinitas de nada». Médicos del Mundo, 2021.

Guía para trabajar los ODS desde las aulas. ODS 10. Prodiversa, s. d.

Fitxa didàctica ODS 10. UNESCO Etxea, 2020.

ODS 12.

Educar en el consum responsable

Notes per al viatge: abordatge pedagògic

Possiblement un dels ODS en relació amb el qual s'apelli de manera més directa a l'acció individual i col·lectiva per assolir-lo és el número 12, que ens parla de les modalitats de consum sostenibles. L'ODS 12 es considera dins l'eix «Planeta», pels impactes sobre el medi ambient dels models de producció i consum, tot i que també té grans efectes sobre les persones, ja que els models de producció estan vinculats a les condicions laborals necessàries per sostenir determinats models de consum, per exemple.

Segons dades de les Nacions Unides (2023):

- Cada any, s'estima que un terç de tot el menjar produït (l'equivalent a 1.300 milions de tones, amb un valor pròxim al bilió de dòlars) acaba podrint-se als contenidors de fons dels consumidors.
- Si tothom canviàs les seves bombetes per unes d'energèticament eficients, s'estalviarien 120.000 milions de dòlars a l'any.
- En cas que la població mundial arribi a 9.600 milions de persones el 2050, es podria necessitar l'equivalent a gairebé tres planetes per a proporcionar els recursos naturals necessaris per a mantenir els estils de vida actuals.

Som consumidors i consumidoras des d'edats molt primerenques: consumim roba, joguines, tecnologia, etc., cada cop abans i cada cop amb més «poder de decisió» (ja que nins i nines elegeixen consumir certs productes i influeixen en els seus pares i mares per fer-ho). D'igual manera, com a consumidors generam grans quantitats de residus que provoquen greus impactes ambientals.

Per tant, la tasca de l'educació de generar consciència i acció per impulsar modalitats de consum sostenibles i responsables és clau. Hi ha dues línies d'acció principals amb les quals podem treballar amb nins, nines i joves: pautes de consum (d'alimentació, roba, joguines i tecnologia) i gestió de residus. De fet, hi ha tres metes específiques de l'ODS 12 a les quals podem apuntar molt directament des de l'acció individual i col·lectiva i impulsar-les a l'escola:

12.3. Reduir el desaprofitament d'aliments.

12.5. Reduir la generació de deixalles a través d'activitats de prevenció, reducció, reciclatge i reutilització.

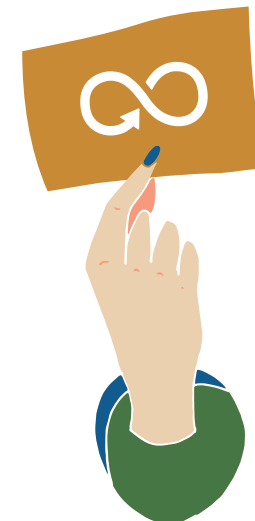
12.8. Garantir que les persones tinguin tota la informació i els coneixements necessaris per al desenvolupament sostenible i els estils de vida en harmonia amb la naturalesa.

A què ens referim quan parlem de consum responsable? Segons l'Agència Catalana del Consum (2021), aquest consum hauria de ser:

- Racional: un consum racional i reflexiu permet planificar quins productes es volen adquirir o quins serveis cal contractar, i comparar-ne les característiques i el preu. D'aquesta manera, s'eviten compres impulsives i poc satisfactòries.

Ho necessitam?

- Solidari: el comerç just és una forma alternativa de comerç que es basa en la producció, la distribució i la comercialització dels productes tenint en compte criteris ètics i aspectes mediambientals.

L'objectiu és contribuir al desenvolupament sostenible de les economies més desfavorides dels països més pobres, i assolir així unes relacions més equitatives entre les economies d'aquests països i les dels països rics del nostre planeta.

En quines condicions s'ha produït el que consumim i quin impacte té sobre les persones que ho han produït?

- **Sostenible:** la producció agroecològica, la que fa un ús eficient i responsable de l'energia i la que menys residus genera és aquella més sostenible mediambientalment.

Quins impactes sobre el medi ambient han tingut la producció i la distribució del que consumim?

- **De proximitat:** el consum de proximitat fa referència a la distància entre el punt d'origen i el de consum del producte. També té a veure amb el consum del producte fresc, de temporada, amb les màximes propietats nutritives.

Consumir productes i serveis fets en el nostre entorn territorial més proper ajuda a reduir els costos energètics de transport; contribueix a mantenir les petites explotacions familiars agràries i ramaderes i a evitar l'abandonament de zones forestals; afavoreix la conservació d'espècies agroalimentàries autòctones en perill de desaparició, i fomenta la diversificació econòmica (d'especial importància en territoris com el nostre, que depenen excessivament del turisme).

Els productes que consumim s'han produït a menys de 100 quilòmetres de distància?⁹

- Compromès amb l'equitat de gènere i l'eliminació de les desigualtats: els productes s'han de produir sense explotar les dones ni cap altre col·lectiu social (infants, persones racialitzades, amb capacitats diverses, etc.) i la publicitat utilitzada per promocionar el producte ha d'allunyar-se d'estereotips sexistes, racistes, etc.

La producció i promoció dels productes és lliure de discriminacions de qualsevol tipus?

Alguns altres conceptes que poden ser útils per treballar el consum responsable i conscient a les aules són aquests (Ayuda en Acción, 2022, p. 10):

- **Consum crític:** presa de consciència de les repercussions globals del propi consum.
- **Externalització de costos ambientals:** deute que creen les indústries que exploten recursos en països tercers sense assumir el cost ambiental de les seves accions.
- **Productes de quilòmetre zero:** productes en els quals la distància entre el punt d'extracció o producció i el punt de venda no sol superar els 100 quilòmetres.
- **Agricultura ecològica:** sistema de producció alimentària agrícola lliure de contaminants (pesticides i químics).
- **Desaprofitament alimentari:** rebuig d'aliments en les diferents fases del procés de producció i consum d'aliments.

Per abordar la línia d'acció de gestió de residus cal parlar amb l'alumnat sobre pautes de reducció, reutilització i reciclatge de residus, des de casa fins a l'escola.

Us deixam algunes activitats que poden servir per treballar el consum responsable a les aules.

⁹ Aquest és el criteri que se sol seguir per qualificar un producte de quilòmetre zero, tot i que en una illa com la nostra la distància de producció és encara menor, quan parlem de producte local.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

SOBRE L'ODS 12

ACTIVITAT 1:

«Quin tipus de persona consumidora som? Calculam la nostra petjada ecològica!»

FONT: elaboració pròpia a partir de l'eina Global Footprint Network (2023, 27 juliol). ¿Cuál es tu huella ecológica? <http://www.footprintcalculator.org/sponsor/FR/es>

OBJECTIUS:

- Calcular quin impacte ambiental tenen les nostres pròpies pautes de consum.
- Identificar quines accions podem emprendre individualment per disminuir la nostra petjada ecològica, i traslladar-les a l'alumnat.

MATERIAL: dispositiu electrònic (ordinador, tauleta o mòbil) i eina [Foot Print Calculator](http://www.footprintcalculator.org).

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Utilitzam l'eina Foot Print Calculator per calcular la nostra petjada ecològica.

Preguntes:

- Quins són els resultats? Quants de planetes necessitau per viure amb les vostres pautes de consum? Quin és el vostre dia de sobregir personal?¹⁰
- Quines accions quotidianes afecten la petjada ecològica?

¹⁰ Dia en què la humanitat sobrepassa la capacitat del planeta per a recuperar-se; cada país i cada persona, segons les nostres pautes de consum, tenim el nostre. Aquest any 2023, el dia de sobregir global ha estat el 2 d'agost.

- Proposau 3 mesures concretes relacionades amb el consum que podem impulsar els adults i adultes per reduir la nostra petjada ecològica.
- Proposau 3 mesures concretes relacionades amb el consum que poden impulsar els nins i nines per reduir la seva petjada ecològica.

En reunió plenària posam en comú i construïm col·lectivament el «Decàleg per reduir la petjada ecològica per a infants o joves d'educació infantil / educació primària / educació secundària».

ACTIVITAT 2:

«Equip d'activisme climàtic. Producció i consum»

FONT: fitxa «Producción Ayuda en acción» (2022). *Kit de activismo climático. Guía educativa. 1Planet4all*. <https://ayudaenaccion.org/1planet4all/>

OBJECTIUS

- Reflexionar sobre els impactes Nord-Sud dels sistemes de producció i consum i el nostre paper a l'hora de transformar les desigualtats.

MATERIAL: vídeo sobre [producció i consum](#) i fitxes del [Kit de activismo climático](#).

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Visionam el vídeo.

L'alumnat ha d'analitzar detingudament cadascuna de les imatges. L'objectiu és recollir informació que l'ajudi a entendre com s'entrellacen les diferents històries en el recorregut d'un element de consum quotidià (una poma). Les històries estan protagonitzades per Malick, un pescador senegalès que ha de migrar per l'escassetat de recursos (peix) causada per la sobreexplotació que exerceixen companyies transnacionals; Halima i Juana, dues agricultores de Lleida que decideixen exportar part de la seva producció, i, finalment, la persona venedora, a qui anirem a cercar el producte. Es proposa fer-ne l'anàlisi de manera plenària o per grups.

Feim grups i a cadascun li lliuram la fitxa «Producció i consum», per anar fent en grup les activitats proposades i emplenant les fitxes.

Socialitzam en reunió plenària.

Reflexió grupal

Cada elecció de consum genera unes repercussions, i el nostre consum és continu: menjam unes cinc vegades al dia, ens desplaçam diàriament, comprem roba mensualment i canviem de telèfon o ordinador cada dos o tres anys. Tot aquest consum implica unes indústries concretes i té unes conseqüències ambientals, econòmiques i socials a escala local i global.

El major impacte en el medi ambient es deu a l'energia necessària per als processos industrials, sense oblidar el transport. S'ha de considerar no sols el transport del producte final, sinó també el dels diferents elements manufacturats. Analitzar la variable del transport és un exercici relativament senzill que alhora ens ajuda a reflexionar sobre les alternatives de consum local.

Per a analitzar l'impacte que produeix el nostre consum, és necessari conèixer les diferents fases per les quals passa el producte, ja que cadascuna té les seves implicacions ambientals. Si la fase es localitza en un altre país, les repercussions ambientals són afrontades per una societat que no ha consumit el producte. Aquest fenomen es coneix com a externalització de costos ambientals.

L'anàlisi dels hàbits de consum de l'alumnat ha d'anar acompanyada de propostes alternatives (Consulta la pàgina 9 del document anomenat "guia didàctica").

ACTIVITAT 3:

«I a l'aula... com impulsam el consum responsable?»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Dissenyar intervencions a l'aula per promoure el consum responsable.

MATERIAL: situacions o casos en què es presenta una oportunitat per treballar el consum responsable a l'aula.

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Feim dos grups (o grups parells que treballin els mateixos casos) i els demanam que contestin la pregunta formulada davant una determinada situació que requereix la intervenció educativa per promoure el consum responsable. Hauran de formular propostes d'intervenció (amb accions concretes) per treballar la situació plantejada.

CAS 1

A l'escola XX les tutores detecten que entre els infants hi ha un creixent interès per les pautes de consum (la roba, els estris de l'escola, els berenars). Això genera fins i tot certa segregació d'aquells alumnes que no tenen tant poder adquisitiu o que no s'adapten a les pautes de consum majoritàries.

Com generàrieu espais de reflexió crítica al voltant del que suposa el consumisme desmesurat als països del Nord i les implicacions que això té per al Sud? I sobre les necessitats reals i les que no ho són?

CAS 2

La direcció del centre detecta que la comunitat escolar no utilitza correctament els contenidors de reciclatge i genera grans quantitats de residus (especialment plàstics d'un sol ús per al berenar).

Pensau estratègies pedagògiques amb els joves per a conscienciar-los de la necessitat que s'impliquin en la cura del medi ambient.

Es comparteixen en reunió plenària les propostes d'intervenció.

MATERIALS DIDÀCTICS

RELACIONATS AMB L'ODS 12

Maleta pedagògica «Yo consumo con consciencia, siembro esperanza». CERAI, 2015.

Guía didáctica sobre el tratamiento del consumo responsable en el aula. Xunta de Galicia, s. d.

Centros Educativos por el Comercio Justo. Ideas Comercio Justo, 2019.

Kit de activismo climático + guía pedagógica. Ayuda en Acción, s. d.

Fitxa didàctica ODS 12 «La fábrica de las cosas nuevas». Metges del Món, 2021.

Reciclaje: motor para impulsar los ODS. Junta de Andalucía, s. d.

Guía para trabajar los ODS desde las aulas. ODS 12. Prodiversa, s. d.

Fitxa didàctica ODS 12. UNESCO Etxea, 2020.

Calculadora de carboni «Jo reutilitzo, i tu?». AERESS, s. d.

ODS 13.

Impulsant l'acció pel clima des de l'educació

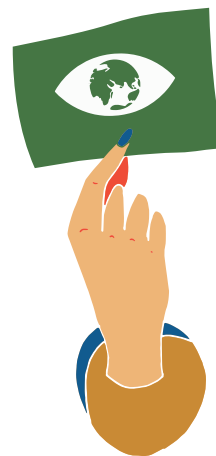
Notes per al viatge: abordatge pedagògic

Des de l'educació, tenim molt a fer per avançar cap a tots els ODS relacionats amb l'eix «planeta», però especialment cap a l'ODS 13, «acció pel clima». L'augment de la concentració en l'atmosfera dels anomenats gasos amb efecte d'hivernacle és la principal causa de l'augment de la temperatura mitjana global, que provoca el denominat canvi climàtic. És un dels problemes ambientals més importants als quals s'enfronta la humanitat. Per això, és clau la nostra acció, per minimitzar l'impacte del canvi climàtic.

Les evidències sobre el canvi climàtic les varen començar a manifestar les Nacions Unides els anys vuitanta del segle passat, quan crearen el Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC, per les sigles en anglès), amb la finalitat d'analitzar i avaluar periòdicament els coneixements científics, tècnics i socioeconòmics sobre canvi climàtic. Per fer front a aquest problema, l'any 1997 es desenvolupà el conegut Protocol de Kyoto. Posteriorment, a la Conferència de París sobre el Clima (COP21) de l'any 2015, es va aprovar l'anomenat Acord de París, el qual es proposa limitar l'augment de la temperatura global a 1,5 °C respecte de la temperatura de l'època preindustrial.

En aquest marc, és cert que l'ODS 13 impulsa a adoptar mesures urgents per a combatre el canvi climàtic i els seus efectes, entenent que moltes d'aquestes mesures corresponen als Estats i a les empreses privades, però moltes altres també estan en mans de la ciutadania en conjunt. Per això, la meta 13.3 preveu millorar l'educació, la sensibilització i la capacitat humana i institucional respecte de la mitigació del canvi climàtic, l'adaptació al canvi climàtic, la reducció dels seus efectes i l'alerta primerenca.

Aquesta educació per al canvi climàtic serà el procés clau per orientar els sistemes educatius per preparar-se davant els reptes del canvi climàtic i

respondre-hi, mitjançant l'aprenentatge de nous coneixements i capacitats en relació amb aquest problema ambiental global, que provoquin canvis de comportament significatius amb els quals gestionar els riscos i reduir les nostres vulnerabilitats en aquest sentit (Mochizuki i Bryan, 2015). Per propiciar aquesta educació, autors com Gaudiano i Cartea (2020) recomanen contextualitzar el canvi climàtic en situacions locals i preocupacions quotidianes que estiguin acompanyades d'opcions clares d'acció; utilitzar enfocaments pedagògics basats en la recerca; partir d'experiències prèvies de l'alumnat en desastres que fomentin la reflexió sobre la pròpia

pràctica per crear situacions significatives que connectin l'abstracció del canvi climàtic amb la vida quotidiana; considerar el rol polític de la ciutadania per enfortir el sentit de responsabilitat i d'autonomia, o promoure l'acció com a mitjà no sols per a l'aprenentatge de processos polítics democràtics, sinó per a superar sentiments d'angoixa, desesperança i por.

Per què...? Quina és la causa del canvi climàtic? Si bé és cert que els Estats i les seves regulacions (sovint molt laxes i permissives) i les grans indústries tenen una enorme responsabilitat en l'emissió dels gasos amb efecte d'hivernacle, també a través de la nostra activitat diària generam aquests gasos (principalment CO₂). El consum elèctric, el transport motoritzat, la calefacció, els aparells d'aire condicionat i els models de consum... Fer-ne un ús conscient i responsable està sota el nostre control, per contribuir a la desacceleració del canvi climàtic. Fer arribar aquest missatge a les aules (especialment de primària i secundària) és clau per formar les futures generacions d'agents contra el canvi climàtic i per la defensa del medi ambient.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

SOBRE L'ODS 13

ACTIVITAT 1:

«L'eix “planeta” a l'Agenda 2030»

FONT: elaboració pròpia a partir de Sustentamente. (9 de novembre de 2020). *Objetivos de Desarrollo Sostenible* [vídeo]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=_P79XQtUMlo

OBJECTIUS:

- Conèixer l'abordatge de la conservació mediambiental que es fa a l'Agenda 2030 i els ODS que configuren l'eix «planeta».
- Connectar les problemàtiques mediambiental globals amb l'escala local.

MATERIAL: projector i vídeo [Objetivos de Desarrollo Sostenible](#) - Planeta (7 min.).

TEMPS: 30 min.

DESENVOLUPAMENT

Visionam el vídeo i responem a les preguntes següents:

- Quina és la problemàtica més greu o l'ODS que pensau que més urgentment s'ha d'abordar?
- Trobam aquestes problemàtiques localment? Com es manifesten?

ACTIVITAT 2:

«10 preguntes clau sobre el canvi climàtic»

FONT: Ecologistas en Acción (2008, 5 de maig). *Taller 10 preguntas clave sobre cambio climático*. <https://www.ecologistasenaccion.org/4398/taller-10-preguntas-clave-sobre-cambio-climatico/>

OBJECTIUS:

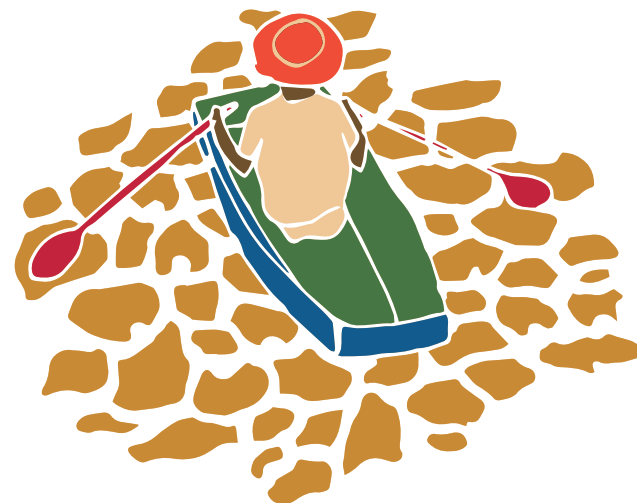
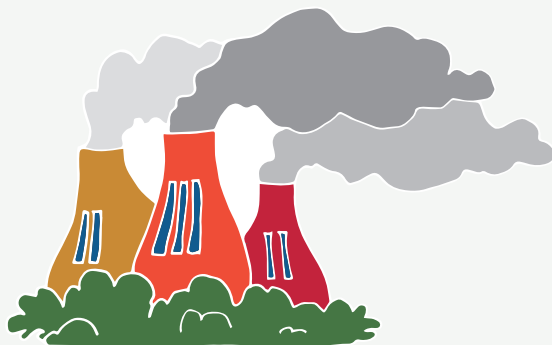
- Desmuntar mites al voltant del canvi climàtic

MATERIAL: Taller 10 preguntas clave sobre cambio climático (Ecologistas en Acción, 2008).

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Es plantegen les 10 preguntes a classe i es reparteixen als participants en grups, amb la idea que treballin dues o tres preguntes per grup. A partir del material que els facilitin (textos, notícies periodístiques o directament l'accés a pàgines d'internet), els grups hauran de contestar a les preguntes següents i exposar-ne la resposta a classe. Com a ajuda, l'argumentari d'Ecologistes en Acció.

LES 10 PREGUNTES QUE TREBALLAREM

1. El forat de la capa d'ozó és la causa del canvi climàtic?
2. Però existeix realment el canvi climàtic?
3. Podem frenar el canvi climàtic?
4. Frenar el canvi climàtic suposaria empitjorar la nostra qualitat de vida?
5. El canvi climàtic és una cosa que només afectarà en el futur?
6. L'energia nuclear és la solució al canvi climàtic?
7. L'efecte d'hivernacle és un problema ambiental?
8. El canvi climàtic suposa un augment molt petit de la temperatura?
9. Són els acords internacionals actuals la solució al canvi climàtic?
10. El Govern central és l'únic responsable polític que realment pot evitar el canvi climàtic?

ACTIVITAT 3:

«Explica el canvi climàtic a en Gurb»

FONT: Meira, P. [ed]. (2011). *Conoce y valora el cambio climático. Propuestas para trabajar en grupo*. Fundación Mapfre. <https://app.mapfre.com/ccm/content/documentos/fundacion/prev-ma/cursos/guia-conoce-y-valor-el-cambio-climatico.pdf>.

OBJECTIUS:

- Explorar els coneixements i les creences prèvies sobre el canvi climàtic de les persones destinatàries d'un programa o activitat educativa per a orientar i adaptar millor els continguts i la metodologia que cal utilitzar.
- Utilitzar la representació a través del dibuix i el text com a punt de partida significativa per millorar la comprensió i la valoració del canvi climàtic i de les amenaces que comporta.

MATERIAL: explicació sobre canvi climàtic, annexos 1 i 2 de Conoce y valora el cambio climático.

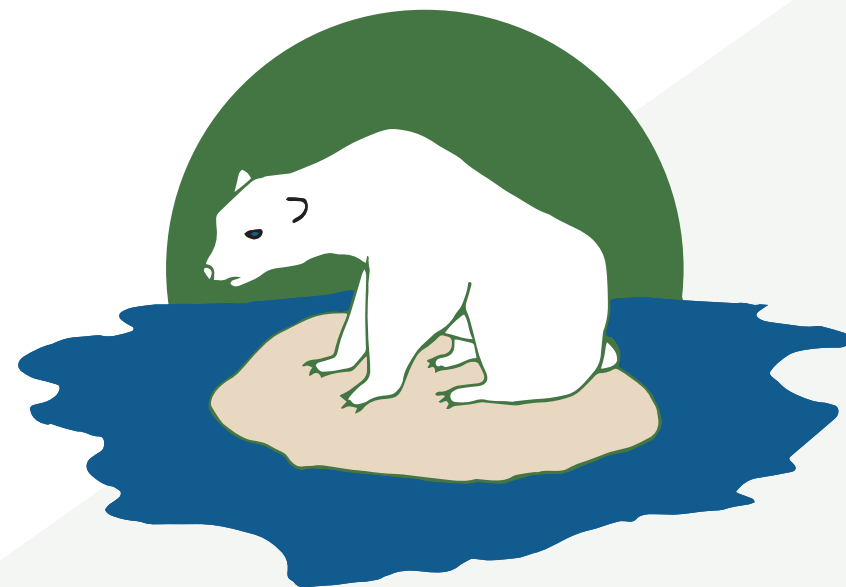
TEMPS: 90 min.

DESENVOLUPAMENT:

Explicar a l'alumnat què és el canvi climàtic, quines en són les causes i les conseqüències, com podem actuar per combatre'l, etc.

Repartim la làmina per dibuixar (annex 1 de la publicació) a cadascuna de les persones participants perquè responguin a la tasca encomanada de manera individual.

Presentam l'activitat explicant, segons el text, que imaginin haver-se trobat amb en Gurb, un marcià nouvingut a la Terra amb la missió d'esbrinar què és el canvi climàtic. En Gurb els demana que li ho expliquin en el full que els han lliurat. Li hauran d'explicar de la manera més clara possible en

un màxim de 20 minuts, el temps que estarà oberta la finestra temporal que li ha permès viatjar fins al nostre planeta. Es pot aclarir que en la seva representació poden utilitzar dibuixos, esquemes, narracions, etc. o qualsevol altra fórmula que els sembli apropiada per a explicar a en Gurb en què consisteix el canvi climàtic.

Els dibuixos i els esquemes resultants es poden presentar en reunió plenària i deixar penjats a l'aula o en un lloc visible de l'escola perquè tot l'alumnat i el professorat del centre pugui veure l'activitat i reflexionar sobre el canvi climàtic.

Com a tasca complementària (per fer a l'aula o a casa), els entregam el qüestionari sobre el que han après sobre el canvi climàtic (annex 2 de la publicació de la Fundación Mapfre).

ACTIVITAT 4:

«Activistes climàtics»

FONT: Ayuda en Acción. (2022). *Kit de activismo climático. Guía educativa.* 1Planet4all. <https://ayudaenaccion.org/1planet4all/>

OBJECTIUS:

- Reflexionar sobre els impactes Nord-Sud del canvi climàtic.
- Identificar el nostre paper en la mitigació del canvi climàtic.

MATERIAL: jocs de fitxes de les 4 unitats del Kit de activismo climático.

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Visionar el vídeo (enllaç al títol de la unitat) i contestar en grup les preguntes de les fitxes lliurades.

1. [Les migracions climàtiques](#)
2. [Producció i consum](#)
3. [Emergència climàtica i salut](#)
4. [Centres educatius sostenibles](#)

Cada grup prepararà una petita exposició en la qual expliqui al grup gran:

- Història del còmic.
- Impactes globals de la problemàtica.
- Impactes locals de la problemàtica.
- Què podem fer des del nostre entorn directe per mitigar els impactes de la problemàtica.

MATERIALS DIDÀCTICS

RELACIONATS AMB L'ODS 13

Kit de activismo climático + guía pedagógica. Ayuda en Acción, s. d.

Fitxes didàctiques amb activitats per treballar l'ODS 13. AECID / Fundación Ciudadanía, 2018.

Guia didáctica del programa «KiotoEduca» (programa d'educació ambiental per reduir emissions als centres educatius), Dirección General de Espacios Naturales y Participación Ciudadana. Consejería de Medio Ambiente y Ordenación del Territorio. Junta de Andalucía, s. d.

Maleta pedagógica ecofeminista. CERAI, 2021.

Fitxa didàctica «Protagonistas de la aventura más grande del planeta». Metges del Món, 2021.

Guía para trabajar los ODS desde las aulas. ODS 13. Prodiversa, s. d.

Fitxa didàctica ODS 13. UNESCO Etxea, 2020.

Guía de recursos educativos sobre cambio climático. CENEAM, 2020.

Conoce y valora el cambio climático. Propuestas para trabajar en grupo. Meira, P., 2011

El cambio climático es culpa nuestra y puedo convencerte [vídeo]. Quantum Fracture, 2018.

«Centres pel clima: una guia per a l'acció educativa en temps d'emergència climàtica». Centres Educatius pel Clim

ODS 16.

Construcció de pau i convivència a les aules

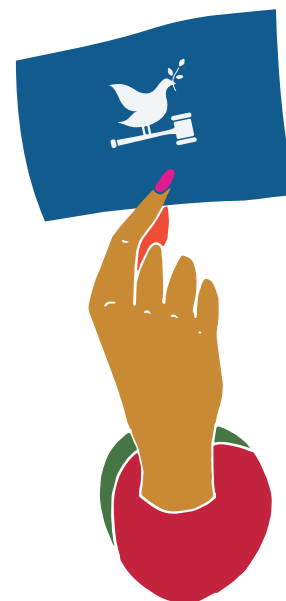
Notes per al viatge: abordatge pedagògic

Un altre dels vessants de l'educació transformadora que hem volgut impulsar des del programa ha estat l'educació per a la pau i la convivència, vinculant-la a l'ODS 16, que impulsa mesures per a promocionar societats justes, pacífiques i inclusives.

Ara bé, el primer que hem d'abordar és: què entenem per pau? És suficient aspirar a l'absència de conflictes o cal treballar per a anar més enllà i construir els pilars per a la bona convivència? En alguns projectes, l'educació per a la pau es descriu no només com a no-violència o no guerra sinó com un estat de convivència entre persones per a establir harmonia formant societats lliures i equitatives. Així, està configurada per tots els valors, els comportaments, les pràctiques, les actituds, els sentiments i les creences que construeixen la pau (Generalitat de Catalunya, 2023).

Per què se solen generar les alteracions a la convivència o les situacions de conflicte en els entorns educatius, que no deixen de ser un mirall de la societat en general? Els motius en són múltiples, en ocasions conjunturals, però en moltes ocasions sistèmics i estructurals: les desigualtats (de classe, gènere, orientació sexual, etc.), el no abordatge de la convivència de diferents cultures a l'aula (interculturalitat) i la reproducció d'estereotips vinculats a tot plegat. A la societat i, per tant, a l'aula, es continua percebent la diferència com a factor de conflicte, en comptes de com a riquesa. Per això, treballar la construcció de pau (ODS 16) vinculada a l'eliminació de les desigualtats (ODS 10) o a la igualtat de gènere (ODS 5) és clau. Aquí és on podem veure la interrelació entre els ODS i la indivisibilitat de l'Agenda 2030.

La construcció de pau està intrínsecament vinculada amb la garantia i la satisfacció dels drets humans essencials. No en va, el Dia Internacional

de la Pau, el 21 de setembre, es commemora l'aniversari de la Declaració Universal de Drets Humans. No pot haver-hi societats pacífiques (i parlem des de l'àmbit macro fins al micro, com pot ser una escola o una aula) si no hi ha certs drets garantits per al conjunt de persones que en formen part: dret a la salut, a l'habitatge digne, a l'alimentació saludable, a la llibertat d'expressió, a la no-discriminació, a l'educació de qualitat i inclusiva, etc. Per tant, per a la construcció d'una cultura de pau (amb les eines que com a professionals de l'educació tenim), és fonamental partir de l'enfocament basat en drets humans. Per formar les persones perquè siguin capaces d'informar-se, entendre i analitzar críticament situacions de conflicte social, de violència i

de pau, necessitam incorporar als currículums continguts relatius als drets humans i eines per a la comprensió crítica del món.

Els conflictes s'expressen de manera diferencial al sud (països subdesenvolupats/empobrits) i al nord (països desenvolupats/enriquits). Tant al sud com al nord trobam exemples de violència, desigualtats, manca de recursos o serveis bàsics o manca d'accés a drets fonamentals, etc. que es poden traduir en major desigualtat o fins i tot en conflictes armats (declarats o no).

L'Agenda 2030 té un ODS específic enfocat a la promoció de la pau, entenent pau no només com a manca de conflictes (pau negativa) sinó com a construcció permanent de la justícia social, garantia del compliment dels

drets humans, absència de violència física, estructural i cultural i acceptació i gestió del conflicte (pau positiva).

Tot i que amb expressions i impactes diferents, aquesta situació de desigualtat estructural la trobam tant al Nord com al Sud. Per això és important connectar amb els conflictes que tenen lloc en altres llocs del món i veure de quina manera podem aportar-hi des d'aquí (ex. guerra d'Ucraïna: fer collectes, acollir refugiats, explicar als infants què és una guerra i per què té lloc, etc.) i tenir en compte que molts conflictes llunyans tenen causes i conseqüències que podem connectar amb les realitats locals (ex. guerra d'Ucraïna: encariment del combustible i de la resta dels productes).

De la mateixa manera, hem d'entendre que els conflictes que ens trobam en una aula poden estar motivats per desigualtats de base que responen a una lògica global d'exclusió basada en el gènere, la raça, la classe social, la diferència, en definitiva. Seguint el triangle de les violències que proposa el sociòleg Galtung (1985), sovint les causes de la violència directa estan relacionades amb situacions de violència estructural o són justificades per la violència cultural: moltes situacions són conseqüència d'un abús de poder que recau sobre un grup oprimat o d'una situació d'injustícia social (un repartiment insuficient de recursos, una gran desigualtat en la renda de les persones, dificultat d'accés als serveis socials i a la xarxa sanitària, etc.), i reben el suport de discursos que justifiquen aquestes violències.

També és cert que no ajuda en la construcció d'una cultura de pau i convivència la manca d'eines per a la comunicació no violenta i assertiva. Necessitam assumir el conflicte com a oportunitat i utilitzar el diàleg com a eina per acostar posicions i condicions que, per molt que siguin diferents, no necessàriament han d'estar enfrontades. La societat en la qual vivim, profundament individualista, precisament fomenta la competitivitat i la desvinculació de l'altre, fins a arribar a cert grau de deshumanització d'aquella persona que és diferent. A través del foment de la comunicació no violenta i assertiva a l'aula, facilitarem la resolució de conflictes des de l'empatia i la col·laboració.

A continuació veurem algunes activitats que poden ajudar-nos a reflexionar amb els futurs i futures mestres, educadors i educadores socials i pedagogs i pedagogues sobre la importància de promoure l'educació per a la pau a les aules.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

SOBRE L'ODS 16

ACTIVITAT 1:

«Per què es donen els conflictes?»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Reflexionar sobre les diferents expressions dels conflictes d'àmbits global i local.
- Entendre la diferència entre l'absència de conflictes i la pau positiva.
- Connectar amb els conflictes que tenen lloc en altres llocs del món i veure de quina manera podem aportar des del context local.

TEMPS: 45 min.

DESENVOLUPAMENT:

Exercici de reflexió grupal.

Pensem situacions de conflicte al context global: per què es donen (motius, impactes)? Ex.: religió, diferències polítiques, pobresa, manca d'accés a recursos bàsics (educació, salut, infraestructures, aigua i sanejament, alimentació, etc.).

Ho anam apuntant a la pissarra.

Ara, pensem en situacions de conflicte a l'entorn local (motius, impactes). Ex.: no garantia de drets bàsics (habitatge, feina digna, sanitat, etc.), diferències polítiques, desigualtat (poques persones acaparen molts recursos, mentre que hi ha gent que no pot accedir a allò que és bàsic), discriminació (per sexe, raça, orientació sexual, etc.).

Comparem: s'assemblen els conflictes del context global, als països del Sud, amb els del context local, en un país del Nord? Els conflictes tenen relació? Els impactes són els mateixos?

ACTIVITAT 2:

«Anàlisi de lectures: l'educació com a instrument de la cultura de pau»

FONT: elaboració pròpia a partir de Bahajin, S. (2018). La educación como instrumento de la cultura de paz. *Innovación Educativa*, 18(78), 93-111.

OBJECTIUS:

- Iniciar la reflexió sobre què és l'educació per a la pau i la seva importància.
- Conèixer experiències d'educació per a la pau i reflexionar sobre la seva aplicabilitat al context local.

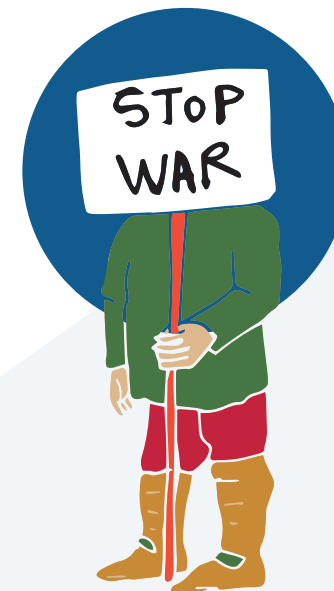
MATERIAL: lectura [«La educación como instrumento de la cultura de paz»](#) (Bahajin, 2018).

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Per a aquesta activitat, així com per a la següent, es pot demanar que es treballin les preguntes en grup o individualment per escrit, tot i que pensam que és més enriquidor l'exercici oral en reunió plenària. En aquest cas és important demanar a l'alumnat que llegeixi prèviament els dos textos, per poder debatre en grups sobre les qüestions següents:

A. Lectura del text de l'investigador sobre la pau intercultural Said Bahajin «La educación como instrumento de la cultura de paz».

- Què és l'educació per a la pau?
- Com proposa l'autor que es pot construir la pau des de la pedagogia i l'educació?
- Què vol dir l'autor quan afirma que els infants són «pacífics»?
- Quina opinió teniu de les experiències d'educació per a la pau que es presenten al text?
- Pensau que experiències així es podrien dur a terme en centres o espais de Mallorca?
- Quines oportunitats i reptes o dificultats veis en la implementació d'experiències com les que recull l'article?

Es fa una devolució en reunió plenària.

ACTIVITAT 3:

«Anàlisi de lectures: pedagogia per a la pau»

FONT: elaboració pròpia a partir de Villanueva, D. (2019). Pedagogía del encuentro para una ciudadanía global. *Padres y Maestros*, 380. 10.14422/pym.i380.y2019.011

OBJECTIUS:

- Reflexionar sobre el rol de la pedagogia en la construcció de pau.

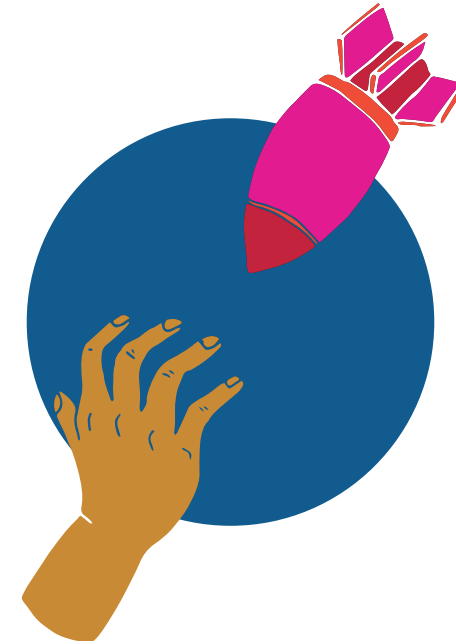
MATERIAL: Lectura [«Pedagogía del encuentro para una ciudadanía global»](#) (Villanueva, 2019).

TEMPS: 1 hora i mitja.

DESENVOLUPAMENT:

1. Lectura de l'article. Per grups, o individualment, es responen les següents paraules:

- Quan Villanueva parla de la part del món «a les fosques...», a quines realitats pensam que es pot referir? Pensem no només en realitats dels països del Sud sinó també del Nord (ex. desigualtats socials, econòmiques, diferències culturals, violències de gènere, accés desigual a drets, etc.).
- Quins perills/implicacions té només veure el món «il·luminat», tant en l'àmbit global com en el local?
- Després de llegir l'article, què entenem per «pedagogia de la trobada»?
- Pot ser útil aquesta mirada no només per connectar les realitats globals amb les locals, sinó per resoldre conflictes i generar espais de convivència? Com?

Es comparteixen reflexions en reunió plenària.

2. Exercici pràctic al voltant de la lectura

Per grups, pensaran una intervenció pràctica basada en els principis de la pedagogia de la trobada que es plantegen a l'article de Daniel Villanueva.

Grups 1: experiència directa

Grups 2: trobades improbables

Grups 3: horitzontalitat

Grups 4: mirada global-local

Es comparteix en reunió plenària un exemple de cadascun dels principis.

ACTIVITAT 4:

«Resolució de conflictes a l'aula: posam les bases per a la pau positiva»

FONT: elaboració pròpia

OBJECTIUS:

- Aplicar les reflexions i el debats al voltant de l'educació per a la pau, la convivència i la construcció de pau positiva a situacions concretes dins l'aula.

MATERIAL: casos que mostren alteracions de la convivència o conflictes a l'aula. Veure pàgina 48 on trobareu alguns exemples, però es recomana construir casos que reflecteixin elements del context local, en què es creuin realitats desiguals que condicionen la resolució (gènere o identitat sexual, classe social, origen cultural o ètnic, etc.).

TEMPS: 1 hora.

DESENVOLUPAMENT:

Exercici pràctic

A cada grup li lliuram un breu cas de conflicte en una aula. Hauran d'analitzar la situació presentada i reflexionar en grup sobre:

- La situació presentada es connecta amb algun/s ODS (algun dret vulnerat, l'exercici d'un privilegi concret, etc.)?
- Des de la perspectiva de la construcció de pau positiva (anant més enllà de la resolució puntual del conflicte), quines estratègies/activitats podríem posar en marxa per treballar-ho a l'aula i al centre?

MATERIALS DIDÀCTICS

RELACIONATS AMB L'ODS 16

Taller de paz y no violencia. Proposta per a primària. Intervida, s. d.

Manual para construir la paz en el aula. Comisión de Derechos Humanos del Distrito Federal (Mèxic), 2007.

Juegos para la educación intercultural. Recopilats per Guida AHès, 2006.

Unitat didàctica: Fronteras que unen. Entreculturas, s. d.

Jocs i dinàmiques de l'Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona sobre pau, prevenció del conflicte, educació intercultural i construcció de pau.

Guía para trabajar los ODS desde las aulas. ODS 16. Prodiversa, s. d.

Fitxa didàctica ODS 16. UNESCO Etxea, 2020.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Agència Catalana del Consum. (6 d'agost de 2021). *Consum responsable*. <https://consum.gencat.cat/ca/el-consum/abans-de-la-compra/consum-responsable/>

Ayuda en Acción. (2022). *Kit de Activismo climático. Guía educativa*. 1Planet4all. <https://ayudaenaccion.org/1planet4all/>

Celorio, G., López de Munain, A. (2007). Diccionario de Educación para el Desarrollo. Hegoa. https://publicaciones.hegoa.ehu.eus/uploads/pdfs/62/Diccionario_de_Educacion_para_el_Desarrollo.pdf?1488539200

Council of Europe. (2002). *Maastricht Global Education Declaration*. <https://rm.coe.int/168070e540>.

Delors, J. (1996). Los cuatro pilares de la educación. En UNESCO (Ed.), *La educación encierra un tesoro* (pp. 91-103). UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109590_spa

Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears. (2020). *I Pla de Sostenibilitat, Igualtat i Equitat de la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears*. https://feducacio.uib.cat/digitalAssets/623/623637_pla-igualtat-i-sostenibilitat.pdf

Galtung, J. (1985). *Sobre la paz*. Fontamara.

González Gaudiano, E. J., i Meira Cartea, P. Á. (2020). Educación para el cambio climático: ¿educar sobre el clima o para el cambio?. *Perfiles Educativos*, 42(168), 157-174. <https://doi.org/10.22201/iisue.24486167e.2020.168.59464>

Generalitat de Catalunya. (2015). *Pam a pam, coeduquem. Quadern pedagògic per al professorat del cicle formatiu de grau superior d'educació infantil*. https://candela.cat/wp-content/uploads/2016/10/vm_pam_a_pam_coeduquem.pdf

Generalitat de Catalunya. (20 de juliol de 2023). *30 de gener-Dia escolar de la No violencia i la Pau*. <https://agora.xtec.cat/escolaelrouredeponsos/portada/30-de-gener-dia-escolar-de-la-no-violencia-i-la-pau-2/>

Jimena, J., Verdeja, M. i Inda-Caro, M. (2021). *Paulo Freire y la educación popular: la oportunidad de re-pensar y transformar el mundo en el que vivimos*. *Educação em Foco*, 26 (Especial 02), e26047-e26047

Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació. Boletín Oficial del Estado, núm. 340, de 30 de desembre de 2020, pp. 122868 a 122953. <https://www.boe.es/boe/dias/2020/12/30/pdfs/BOE-A-2020-17264.pdf>

Mochizuki, Y. i Bryan, A. (2015). Climate Change Education in the Context of Education for Sustainable Development: Rationale and Principles. *Journal of Education for Sustainable Development*, 9(1), 4-26. <https://doi.org/10.1177/0973408215569109>

Nacions Unides. (25 de setembre de 2023). *Objetivo 12: Garantizar modalidades de consumo y producción sostenibles*. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/sustainable-consumption-production/>

Gobierno de España. (1 de setembre de 2023). Educación inclusiva. <https://www.educacionyfp.gob.es/mc/sgctie/educacion-inclusiva.html>

Subirats, M. (21 de setembre 2010). *La coeducación hoy: los objetivos pendientes*. [Resum de presentació de la conferència]. Seminario de Formación con el profesorado del Proyecto NAHIKO! 1-2. EMAKUNDE. https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/proyecto_nahiko_formacion/es_def/adjuntos/2010.09.21.marina.subirats.pdf

Subirats, M. (2017). *Coeducació, una aposta per la llibertat*. Octaedro.

Transformam el Món

des de les Aules

GUIA DIDÀCTICA

per a transversalitzar
l'Agenda 2030
a l'educació

Universitat
de les Illes Balears

Departament
de Pedagogia Aplicada
i Psicologia de l'Educació

Oficina
de Cooperació al Desenvolupament
i Solidaritat OCDS

